SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA III
BROJ 20

Uredništvo: Francuska 7, tel. 28-098
Administracija: Francuska 5 tel 28-490

BEOGRAD, UTORAK 16 MAJ 1950

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO

PRIMERAK
3 DINARA

„Svi vi koji ljubite slobodu i nezavisnost...“

(Povodom izložbe o postanku, razvitku i delatnosti narodnih odbora.)

Svetozar LJUBENOVIĆ

Kasno leto je nad Srbijom 1941; ide jesen, plodna i krvava. Srbija se buni, Srbija plamti ustankom, Srbija lije krv. Zru kukuruzi, a berača na njivama nema. Ustali su na oružje koji ljube slobodu i nezavisnost, koji vole svoj narod i zemlju, odazvali su se pozivu svoje Partije.

Nemirno, buntovno leto, u bogatoj Rađevini. Biju se bitke tamo prema Valjevu i Šapcu. Pored tek oslobođenog Krupnja, koga još tuku nemački avioni, pod strehom drvenog seljačkog čardaka, pocrnelog od sunca i kiše, zasedava Krupanjski narodnooslobodilački odbor. Dvorište je puno ranjenika, sklonjenih ovamo od nemačkih bombi, građana i seljaka iz okoline, koji očekuju odluku odbora.

Prvi dekret — ukida se stara vlast, preuzima se sva državna imovina i formira Narodna straža kao izvršni organ nove revolucionarne vlasti. Odmah zatim naredba o osnivanju bolnice i brižljivo vođeni zapisnici o onom što je zatečeno od gotovine, inventara, potraživanja i nekretnine posle razvlašćivanja opštinara, »shodno naređenju Štaba Valjevskog odreda od 4-IX-1941«.

Svršilo se jedno poglavlje istorije, nastala je nova epoha. Obavljena je oružana, nasilna smena vladajuće klase. Istina, događaji u ovoj zabitnoj varošici nisu bili presudni za tu smenu, ali su ostali karakteristični. Oni su verna projekcija onoga što se već zbivalo u prvim mesecima revolucije po celoj porobljenoj zemlji.

* * *

Četvorogodišnje borbe, ofanzive, provale i progoni, razvijali su dragocena svedočanstva iz tih slavnih dana, kada je CK KPJ zvao pod oružje sve one »koji ljube slobodu i nezavisnost«. Mnogo štošta je propalo u plamenu, istrunulo u vlazi. Deo onoga što je sačuvano u ratnoj oluji — po arhivama partiskih komiteta i vojnih štabova, po kućama odbornika, u torbama boraca i podzemnim bunkerima — prikupljeno je, sređeno i pokazano na Izložbi postanka, razvitka i delatnosti narodnih odbora.

Neobične su i naročite te naše izložbe iz borbe i izgradnje. Zgusnulo se, saželo u njima toliko likova, zbivanja, sudbonosnih trenutaka i smelih zahvata čitav jedan grandiozan istoriski spektar sabijen je ovde u slike, dokumenta, makete, crteže i grafikone, zaustavljen i umiren u staklu, kartonu i metalu.

Za nepunu deceniju obogatili smo svoju istoriju više nego za čitava stoleća. I toliko je mnogo novoga, toliko se korenito počeo da menja i već izmenio naš život, toliko smo odmakli stazom progresa, da se čak i bliža predratna prošlost čini sasvim udaljenom i istoriski okamenjenom i to ne samo generacijama koje nastaju, već i savremenicima događaja.

Slučajno sam se sastao na ulazu u dvoranu sa nekom od mnogih škola učenika u privredi. Dečaci su gotovo bez zadržavanja prošli pored velikih fotografija iz predratnog razdoblja — Stojadinović u Rimu, žandarmi jurišaju na demonstrante po beogradskim ulicama, Cvetković se rukuje sa Ribentropom u Belvederu, 27 mart, bombardovanje — zaustavili se tek pred dokumentima iz prvih dana ustanka i tu zagalamili. Odatle počinje nova stvarnost, koju oni poznaju, rađa se i nastaje nova, narodna vlast, temelj i izraz te stvarnosti u kojoj ove dečake očekuje radan i častan život. A ono — Rim, Beč, pendreci, zatvori, paktovi — to je nešto nepoznato i nedoživljeno, nešto daleko i gotovo tuđe.

Zagalamili su dečaci i otrgli starčića, verovatno penzionera iz dubokog proučavanja ovog »predistoriskog« dela izložbe. On je nešto srdito progunđao, a kad sam mu uhvatio pogled, zabrzao je kao da se izvinjava:

— Jà, šta ćete moj gospodine. To su dve epohe — ova tu i ona tamo. Kao i na izložbi: od ulaza do izlaza — dva vremena.

I onda u poverenju:

— Znate, ja ovo drugi put dolazim. Ipak je to grandiozna stvar. Mislim, to što je narod na vlasti, ti naši odbori. Trčiš tako ulicom i kritikuješ šta ti padne: odbornike, službenike, snabdevanje, trgovinu... U mojoj ulici traže dečji vrtić, skver, hoće još jednu prodavnicu, ne svida, nam se pekara, vičemo na birokrate. A izvolite, nekada, kritikovati g. Mihajlovića, člana VIII kvarta ili beogradskog kmetapravnika u smislu birokratizma. Taman posla!

— Vidite, u bivšoj...

— Ne, nemojte o bivšoj. Ja sam u toj bivšoj osedeo od podaničke pokornosti pred svojim šefom odeljenja i njemu sličnima. Dvadeset godina, gospodine i druže, sve zbog uhljebija. A danas raste ponosno pokolenje. Uzelo je vlast u ruke i samo sebi kroji sudbinu...

A i ove naše izložbe — pravi »niverziteti. Rekao bi čovek: izložba — razonoda, a ono tamo: mesto za razmišljanje, na primer, o tome koliko je mnogo učinjeno i šta još sve preostaje da se uradi...

* * *

Istorija narodnooslobodilačkih odbora — istorija naše Narodne revolucije i socijalističke izgradnje.

Interesantan je i teoretski poučan put njihovog razvitka. Zanimljiva su i poređenja, makar sasvim sumarna, sa ranije ostvarenom socijalističkom revolucijom — Oktobarskom. Ovde je revolucija počela ne u centru, nego dole, u narodu. Ovde je nova vlast uspostavljena ne preko noći, udarom, nego dugotrajnom oružanom borbom, kroz niz bitaka Oslobodilačkog rata. Ovde je sistem revolucionarne vlasti izgrađivan odozdo prema gore, od najnižih narodnooslobodilačkih odbora prema najvišim organima državne uprave. U trenutku, kad na teritoriji Jugoslavije nije bilo više nijednog slobodnog neprijateljskog vojnika, u celoj zemlji je već funkcionisala u potpunosti izgrađena mreža narodnih odbora. Tako je nova vlast rađana u procesu borbe, da bi i sama produžila i razvijala revoluciju kao njen organ. Narodnooslobodilački odbori bili su čedo revolucije i njeno oružje.

Kad istoričar bude sređivao taj ogromni materijal o razvoju i radu naših narodnooslobodilačkih odbora, on će takođe napraviti i zapis o ljudima, o tim prvim odbornicima, o njihovoj veri i ljubavi prema Partiji, o nepokolebljivoj odanosti stvari narodnog oslobođenja.

Jer, dizati se na Berlin u trenutku kad je Moskva stenjala u čeličnim kleštima, značilo je ne samo imati revolucionarnu hrabrost, već imati i revolucionarnu perspektivu, gledati slobodno i smelo u budućnost, počev od rukovodstva Partije pa do onih seoskih odbornika, koji su u tim herojskim vremenima bili sve: borci, organizatori, intendanti, propagandisti, sudije i izvršitelji.

Koliko za nas znače ova sačuvana dokumenta, koja svedoče o toj perspektivi, ti požuteli i iskrzani papiri! Nemci na Volokolamskom drumu, a tamo, negde u evropskoj tami, što je pritisla narode i partije, Narodnooslobodilački odbor u Arilju, upućuje 5-XI-1941 godine proglas: »...Omladino, pohitaj u redove partizana!«

Novi udar u centru, kod Možajska, a u Užicu se konstituiše Gradski narodni odbor. Sto delegata, 36 odbornika, 10 radnih sekcija: za mobilizaciju, za snabdevanje fronta, za ishranu, za ogrev, za protivavionsku zaštitu, za proizvodnju, za otkup, za pomoć partizanskim porodicama i izbeglicama, za prevozna sredstva i zaprege, za prikupljanje priloga.

Pomeranski grenadiri bili su na vidiku Kremlja kad se ovaj odbor rada i borbe obraća građanima: »U našoj svetloj istoriji ima bezbroj primera koji nam pokazuju kako su pravi i iskreni rodoljubi žrtvovali sve, kad su bili u pitanju čast i sloboda otadžbine«.

Zar naši narodi i Partija ne stoje dosledno, rečju i delom, na toj liniji do današnjega!

Hitler sprema paradu u Moskvi, garniture evropskih revolucionara sele se u sigurni Kujbišev, a ovaj isti odbor u Užicu gradi, uz pomoć naroda, put do Jelove Gore, kao da nemački tenkovi ne haraće po Šumadiji.

Kakvu manifestaciju volje, vere i revolucionarne svesti pretstavlja taj planinski putić i koliki je ogroman razmak između ovih užičkih odbornika-pregalaca i onog kujbiševskog internacionalnog zbega!

I tek sada i ovde, na izložbi može se u potpunosti oceniti, prema onome što je ostalo napisano i učinjeno, s kakvom ozbiljnošću, s kakvim poštovanjem revolucionarne zakonitosti su obavljali taj ogromni posao ljudi koji nikada ranije nisu bili na upravi i to u situaciji kad je oko one užičke teritorije ključao kazan Prve ofanzive i četničke izdaje.

* * *

Obično se kod nas najviše zna i govori iz tih prvih dana ustanka o narodnooslobodilačkim odborima u Zapadnoj Srbiji. Izložba je otkrila široj javnosti u velikom opsegu dokumenta i materijale o postanku i radu narodnooslobodilačkih odbora u ostalim našim krajevima.

Brojke mogu često da zamaraju, ali ove se primaju s radošću i ponosom. Zar ima bolje ilustracije o širini zahvata narodnog ustanka od te da je 1941 godine samo u Srbiji bilo 259 legalnih i 124 ilegalna narodnooslobodilačka odbora, a u Užičkom okrugu još 118 sreskih, gradskih i seoskih odbora. U isto vreme u Hrvatskoj rade 454 seoska, 14 opštinskih, 3 sreska, i dva gradska, a u Sloveniji funkcioniše gusta mreža od preko 840 reonskih i terenskih narodnooslobodilačkih odbora. To znači, samo u ovim pokrajinama, oko 1500 narodnooslobodilačkih odbora — 1500 organizovanih revolucionarnih baza i ustaničkih uporišta, to znači, dalje, desetak hiljada ljudi u narodnoj vlasti i to u prvim danima da bi ih šest godina kasnije posle izbora 1947 bilo skoro 200.000 »...Baš stvaranje takve narodne vlasti još u 1941 godini i stvaranje narodnooslobodilačkih odbora omogućilo je uspešno vođenje neprekidne borbe kroz četiri godine.« (Tito)

Opet nekoliko podataka i datuma iz drugih naših pokrajina, uzetih na dohvat sa izložbe. Još 22 jula 1941 godine izabran je Sreski narodnooslobodilački odbor za Srez beranski, a 8 februara 1942 godine u Ostrogu su 62 delegata prisustvovala formiranju Narodnooslobodilačkog odbora za Crnu Goru i Boku koji je odmah dao uputstva sreskim i seoskim narodnooslobodilačkim odborima o radu na prikupljanju pomoći vojsci, organizovanju pozadine, rešavanju privatnih sporova i borbi protiv neprijateljskih elemenata.

A evo šta odmah nakon toga odlučuje, po sopstvenoj inicijativi, Narodnooslobodilački odbor u Crmnici U sačuvanom aktu, upućenom seoskom odboru u Donjem Brilu, stoji:

»Ovaj je odbor, u zajednici sa svim seoskim odborima, doneo odluku da na našoj teritoriji ne smije niko stojati bez posla, tj. da jedni rade, a drugi kroz ulice bez posla stoje

Narodna borba zahtijeva... da svaki radi za opšte i svoje dobro..«

Tako su crnički seljaci shvatili i rešavali probleme rada i zaposlenja u nemirnom martu 1942 godine, a u martu 1950 godine, na primer u mađarskoj narodnoj demokratiji 200 hiljada poljoprivrednih radnika zavisi još od toga hoće li im kulaci sniziti nadnice ili ne, a da se k tome i ne dodaje 60 hiljada hronično nezaposlenih u industriji. Pa, kad je već reč o poređenju, onda razlika između poslednjeg pastira u Crmnici i Maćaša Rakošija nije teoretska. Ona je često praktične prirode. Onog prvog je borba naučila da moramo još mnogo uraditi da bismo ostvarili ono što želimo. Ovaj drugi nije imao prilike da to nauči u borbi i zato priča, ma da tako ne misli, da je u Mađarskoj protekao med.

Ili dalje: Mesni narodnooslobodilački odbor Donja Potplata — Vlahovići šalje izveštaj, pisan neveštom rukom, sviklom samo na ralo i pušku, o svom radu od 26 aprila do 11 maja 1942 i saopštava da su se na dužnosti nalazila svega tri odbornika, »...a ostali odbornici bili su u akciji...«

Odbori nisu samo organi borbe, organizatori pozadine i oslonac fronta. Oni su i revolucionarni tribunal koji nemilosrdno progoni špekulante, kradljivce, petokolonaše, neprijateljske agente. Sreski narodnooslobodilački odbor Bileće pleni velike količine robe i hrane (»sedam tovarnih konja i dvoja puna kola«), pronađene kod raznih ćifta i trgovaca i kažnjava smrću, izvršujući odmah kaznu, Marka Mišeljića iz Miruša zato što je krao kad je artiljerija tukla selo, a narod se sklanjao u zbeg.

Ovi, slučajno izvađeni, fragmenti — govore dovoljno i o karakteru naše vlasti i o ciljevima naše revolucije.

* * *

Ima na izložbi, pored hiljada drugih, jedna slika, koja naročito dira. Nepoznati amater snimio je učesnike konferencije na kojoj je, negde u leto 1941 godine, izabran Narodnooslobodilački odbor u selu Vukovici, Srez Brčko. Možda je amater davno poginuo, verovatno i mnogih učesnika konferencije i odbornika nema više među živima, ali je negativ ostao kao svedočanstvo o ljudima.

Stoje, tako, u gustom bosanskom šljivaku Vukovičani u širokim belim gaćama i crnim prslucima, onakvi kako su u vrelo avgustovsko popodne došli sa njiva pravo na dogovor. Objektiv ih je sačuvao ozbiljne i odlučne, kako to i priliči u važnom državnom poslu. Teške, umorne od rada ruke, smirena brkata lica, niko u pokretu. Očigledno su strpljivo mirovali pred aparatom, mnogi prvi put u životu. Grupa težaka i ništa više — a opet je ta slika živi prilog hronici našeg vremena.

Eto, sakupili su se oni nepismeni, ugnjetavani i brojani dotad samo kao poreske glave i regrutski materijal, da čuju reč Partije, da probijaju lanac imperijalizma na najslabijem mestu u Evropi. Da li je neko u tom šljivaru sagledao važnost donete odluke baš u takvoj svetlosti? Verovatno da nije, ali je svaki znao da vlast, koju uspostavljaju, znači prelom, konačni raskid sa starim i početak nečeg novog, što će iz osnova menjati njihov život. I ta svest o potrebi i nužnosti promene, bez obzira na to što je, možda, bila lokalizovana na najbližu okolinu i konkretne pretstave vezane uz nju, ta vera u Partiju i rešenost da se ruši staro jeste, u suštini, snaga koja je kretala narodnu revoluciju. Zato je i ova nezgrapna fotografija, koja je ovekovečila zbor u šljivaku, tako izražajna i toliko značajna. Partija — neumorni organizator, razbila je tog avgustovskog dana još jedan beočug na okovima naroda i oslobodila ogromne snage, omogućila im da šiknu kao gejzir i da se slju u reku ustanka,

To je samo vukovički detalj. A koliko je bilo takvih zborova i takvih gejzira!

* * *

Foča, kraj januara 1942 godine. U zelenim talasima Čeotske, među kamenjem još leže žrtve četničkog pirovanja. Nije prošlo ni deset dana, kako je gluva, obamrla od terora i užasa varošica oslobođena, a već se oseća nešto novo, dotad nepoznato, pa, ipak, narodu tako blisko — njegova vlast. Otvorena je škola, proradile su kuhinje koje ishranjuju 2000 ljudi — sve same fočanske sirotinje, na sve strane problemi sipaju kao dažd: osnovati analfabetski tečaj, sprečiti pegavi tifus, pronaći i poslati u selo lekara, smestiti i ishraniti pogorelce i izbeglice — sve u jeku borbe, na domaku neprijatelja.

I u to vreme, kad je već jenjavala zimska ofanziva Crvene armije na centralnom frontu, kad su Nemci spremali kontra-udar velikih razmera i kad se kraj ratu nije mogao sagledati, Vrhovni štab je u Foči izdao dva dokumenta koji su postali osnova i putokaz razvitka narodnooslobodilačkih odbora.

U Rudom je Prva proleterska udarila temelj novoj, regularnoj Armiji jugoslovenskih naroda — u Foči su postavljene smernice dalje izgradnje nove revolucionarne vlasti ,stvoren je organizacioni preduslov za novu društvenu formaciju.

To su znameniti Fočanski propisi koji su zauzeli svoje mesto u našoj istoriji pored najvažnijih državotvornih i zakonodavnih akata. Oni govore »O zadacima i ustrojstvu narodnooslobodilačkih odbora« i sadrže »Objašnjenja i uputstva za rad narodnooslobodilačkih odbora u oslobođenim krajevima.«

Fočanski propisi dolaze kao potvrda novog sistema vlasti, novog i po sadržini i po organizaciji, već proverenog u praksi rata i revoluciji, bez čijeg se funkcionisanja ne može zamisliti dalji tok i razvoj Narodnooslobodilačke borbe. Oni regulišu jedno već postojeće stanje, sumiraju iskustva i, otvarajući vidike, ukazuju na budućnost.

Od tih Fočanskih propisa preko AVNOJ-a i zemaljskih veća narodnog oslobođenja, do Ustavotvorne skupštine i Petogodišnjeg plana išao je put razvitka naše narodne vlasti i njene borbe za socijalističku Jugoslaviju. Prikaz te delatnosti narodnih odbora koji, ustvari, sačinjava daleko veći deo izložbe, ovde sasvim nedodirnut, koristiće našem istoričaru, pravniku, ekonomisti, umetniku koji traži građu, omladini koja je uvek željna svetlih primera, svakom našem čoveku koji je navikao da često baca pogled na ono što je već savladano i urađeno i da iz toga crpe novi elan i snagu.

Takva je ova izložba — zaista univerzitet.

* * *

Njegova ekselencija ministar unutrašnjih poslova Mađarske Janoš Kadar podneo je ovih dana, zapravo 8 maja, Parlamentu zakonski predlog o narodnim savetima. Tako javlja zva-

(Nastavak na trećoj strani)

SUDBINA JEDNE ISTARSKE BASTILJE

Viktor CAR EMIN

Kroz talase šovinističkog ludila, što još sveđer uji Italijom, uzduž i poprijeko, često izbijaju nazivi: Egida, Kapris, Justinopolis, Kapodistria, la Dženttildona del Istria — imena, što su ih u raznim istorijskim razdobljima nadijevali istarskom gradu Kopru. Varoš nevelika, zbijena na osrtvcu, što se u moru pružilo nalik na štit, a povezalo sa kopnom — uskim jezičcem zemlje.

Istorija mu seže u davninu prilično duboko. Pod kraj XIII vijeka dolazi — iako preko volje — pod Mletke. Bujni život Kraljice mora živo se je odražavao i na malom koparskom ostrvcu. Doba renesanse bilo je i za nj doba cvata i napretka, što se i danas može razabrati i na gdjekojim dobro sačuvanim i spomena vrijednim građevinama kao i na remek djelima Karpačija i drugih čuvenih majstora.

U Kopru ugledala je svijetlo čitava plejada slavnih muževa, među kojima i onaj Petar Pavao Vergerije, biskup apostat, vrlo tijesno povezan sa hrvatskim protestantskim pokretom, što se i u Istri bio razmahao s očitom svrhom, da prekine sve veze sa rimskom crkvom.

Međutim čim je sunce Republike na lagunama počelo da skreće k zapadu, stao je i Kopar sve dublje da tone u mrak i nevolju. Mnogo je stradao od uskočkog rata, a najviše od kuge, što je naročito u godinama 1631 i 1632 strahovito bjesnila. U gradu je ostalo samo 3000 živih. Poslije se taj broj tako sporo penjao, da je god. 1945 iznosio u svemu nešto oko 6000... Grad je inače padao u sve mračniju čamotinju, iz koje ga nije digla ni kasnija francuska ni austrijska, a najmanje fašistička uprava. Pučanstvo živjelo je dijelom o tvrdom mornarskom hljebu ili pak od onoga, što bi s mukom stekao obrađujući zemlju, većinom gospodsku, plemićku. Talijanska vlastela, plemići i »sinjori«, postupali su sa svojim kolonistima Talijanima kao i s težacima hrvatskim i slovenskim: tvrdo, surovo, neljudski. Otuda i krajnja zapuštenost koparskih pučana, ali i njihova mržnja protiv svoje gospode. Đuzepe Kaprin priča o svojim »Istarskim marinama« o jednoj gradskoj četvrti, »najsiromašnijoj i najprljavijoj«, gdje u neopisivoj bijedi živi oko dvjesta ribarskih porodica. Među njima je, veli, našao veći broj staraca, »koji za svog života nisu stupili na gradski glavni trg«. Zacijelo samo za to, što nisu htjeli da dođu u blizinu svojih ugnjetača. A od trga ih je dijelila tek koja stotina koraka!

Pošto je nakon napoleonskih ratova zaposjela Kopar Austrija, njezina je prva misao bila, da u gradu »zamjernih spomenika venecijanske starine« udari i onaj svoj pečat. I udarila ga je. Na najljepšoj točki grada, otkud je pukao divan pogled na more, što se u veličanstvenom krugu gubi u daljinu, digla je glomaznu zgradurinu od nekoliko katova, sve u stilu tadašnjeg Meternihova policajnog doba. I tako ono, što su za Veneciju bili zloglasni »Piombi«, to je za naše krajeve imala da bude ova tamnica u Kopru: strah i trepet svima! Svakako: strah i trepet, ali i svemu ovom lijepom, što su gradu namrlj vjekovi — najmrskija šaka u oči!

Po vremenu se je uporaba koparske sužnjare protegla i na Dalmaciju, tako da su se i odanle teži osuđenici slali među njena četiri zlokobna zida, da tu otrpe svoje kazne. Ti su nesretnici bili u većem dijelu žrtve svojih krutih upravljača — prije Mlečana, poslije Austrijanaca — koji su ih držali u nečuvenoj zaostalosti i neukosti. Pored političkih i drugih raznih »zlih djela« ispaštao se u Kopru i jedan više manje nježan grijeh: živa, vragometna ljubav, koja vrelu, južnjačku krv nerijetko nagoni i na teže, nepromišljene čine.

Svi su ti uznici u kažnjeničkom, nekakvom prugastom ruhu izlazili na neki rad i ja sam u svojoj ranoj mladosti, imao često prilike da ih vidim. Mnogo su me zanimali, i onako blijedi i izmučeni budili u meni iskrene osjećaje žaljenja. Stanovao sam u blizini, pad kad bi se za burnih noći more uz mukli šum rušilo na obalu pod tamnicom, bilo mi je, kao da mi pred oči izlaze negdašnje mletačke robijaške galije, na kojima je možda i koji njihov predak završio svoj život vječitog roba zgrbljen nad veslom ili pod udarima krvničkog biča.

Ime Kapodistrija zvučilo je u Dalmaciji kao neko strašilo, pa i sâm naziv Istrija izazivao je u dušama ljudi misao na neku jezovitu tamnicu. Ponekad bi došlo i do nemilih nesporazumaka: kad bi koji naš stigao u Dalmaciju i kazao, da dolazi iz Istre, već bi se našao netko da ga ispod glasa upita: — A koliko si tamo odležao godina?

Nakon sloma Austrije ušla je u Kopar Italija. Najprije ona Orlandova, koja je već prvih dana okupacije natrpala onu habsburšku nakazu Hrvatima i Slovencima — samim »sumnjivim« i »nepoželjnim« licima. Kad je pak u svoje ruke uzeo vlast Musolini, koparska se kazniona prometnula u pravu sredovječnu Bastilu. Dostajala bi prijava bilo kakvog doušnika, ili da neki denuncijant pokaže prstom na nekog antifašista, Slavena ili Talijana, da se vrata užasne kuće zatvore za žrtvom, koju je čekalo ili olovo u leđa ili lagana, kadikad prespora smrt na kakvom puston., malaričnom ostrvu. A koliko je nesretnika istrunulo među ona odurna četiri zida! Koliko ima je njihov zatrovani mrak ispio mozak! Naročito u dane, kad su fašističku neman hvatali posljednji trzaji! I na kraju pojavili se naši. Kao pobjednici, lovorom ovjenčani heroji. I kao izvršioci dugo željkovane Pravde!

Grad se na ostrvcu topi u zanosu. Njegova se oba glavna trga crne od mnoštva. Prvi gest Komande: svi politički kažnjenici nek se puste na slobod?! Bastilska se vrata otvore i skupovi do tada zatočenih Hrvata, Slovenaca i Ttalijana grnu kličući prema oslobodiocima, pridružuju im se, s njima se grle, ljube, utvrđuju bratstvo prekaljeno na robiji i na ratištima. Sve je u deliriju. Međutim oslobodioci su već na djelu ,da ispaćenom narodu pruže što hitniju pomoć. U tu se svrhu objelodanjuju odluke o podjeli zemlje, što su je dotadašnji vlasnici pred mnogo vjekova oteli narodu. Sad se ta zemlja vraća onima, koji se nad njom znoje. Uporedo s time stvaraju se i uslovi za novi bolji život — i sve tako redom.

S vida se ne pušta ni ona mrska Bastila. Ona habzburško-fašistička sramota treba da nestane, da joj se za uvijek zametne trag. Nju će novi ljudi razrušiti do temelja, ali ne rušenja radi, već u cilju, da se na njenom tlu sazida čitav niz zavoda kulturnih, prosvjetnih, otkud će se na grad, do tada od svih odnemaren, rasipati blagotvorna svjetlost znanja i umjeća. I sve to po već utvrđenim planovima!

Nato je nastupilo ono zaista čudesno lijepo: čitave brigade bivših borac iz udaljenijih i bližih strana ispremiješani sa drugovima Talijanima, ribarima iz one najbjednije i najzapuštenije gradske četvrti — na danu se zapovijed penju na krov omražene tamnice, razbijaju stare zidine u komade i spuštaju ih dolje. Što je vrijednije, upotrebit će se za gradnju novih, narodu korisnih objekata, dok se ostalo odnosi na druga mjesta... Svi se naprežu, žure i rade još nevidenim elanom. A sunce sa svoje visine zapanjeno gleda, kako ona crna zgradurina, još prije kratkog vremena grobnica živih mrtvaca, postaje od časa do časa sve manja i manja, dok je jednog dana na mjestu, gdje se malo prije dizala kao neka mračna avet, puklo prostrano zemljište — novo jedno gradilište!

Divna li i duboka simbola! — reći će istorija.

A mi dodajemo: kolike li ljepote u svemu tomu!

I kolike neodoljivo primamljive napasti za pjesnika, slikara, vajara!

ODBLJESCI SA DURMITORA

1.

U jasnom danu uzdiže se Bobotov Kuk
i bistre visine para.
Kraj mene, na stazi, oborena leži
bukva crvotočna, stara.

U Crnom Jezeru, uokvirenom jelama,
tanki se vrhovi njišu
i ovce iz krda, kao biseri,
po obali se nižu.

U vodi se odbljeskuje
sa njima Medvjed sijed,
i ronci sa stijena, u vrućem danu,
kao da skaču u utrg, u snijeg..

Iz suve krlje brbuk vode
snježanice, da ne sastaviš zub.
Na širokoj livadi pokošenoj
igra futbalski klub.

Vesele pionirke takmiče se uz smijeh
beruć jagode kroz gust šiprag
koje izdaje crvenilo
skriveno u bilju kroz šumski hlad...

Djeca se čuju u mrčavi
kao da to nije divljina no grad.
Harmonika pod stoljetnom bukvom
slavi svoju zemlju i život mlad!

2.

Pod Medvjedom u osami
krnje veslo siječe vodu
i uznemiruje u dubini
tišinu i beskrajnu slobodu.

Pod čamcem se ruši kamena lit
il u pukotini usamljen grm
iz koga srna i divokoza skaču
i gube se nekud niz vrlet strm...

Dođosmo na ovaj čisti val,
u ovu samoću prezrelu od stoljeća,
ispod ljutaza i širaka
što ne poznaše proljeća.

Stablo se samo od starosti kršj
i na istom mjestu gdje je niklo — vene,
a lišće na dnu jezera ko rđa
dočekuje svojom tugom mene.

Tu je tišina zapljusnuta dahovima
sa vrhova iglastih jela
i mirisima kratkoga ljeta
iz travnih površi i sela.

Tišina je puna bilja i zvoncadi
i naše krepke pjesme s časa na čas.
S kamena udica vreba pastrmku
koja vijuga kroz providan talas...

O, kupaču mladi, pljuskaj se njim
da bi ti život bio vedar i jak.
Kapljicama na tijelu sunce nudi
i diši duboko ovaj gorski zrak!

3.

Predveče kad porastu sjenke
i u vodi Medvjed ostane sâm i nag,
još dugo jezero u vrhovima jela
ljulja crven sunčev trag.

I kameni džinovi u vodi drhte
kao da su od mučine
i iznad njih letnjeg neba
beskrajne, beskrajne širine...

A kada s visova siđe noć
otisne se u jezeru zvjezdani tekst,
koji omladina, uz logorsku vatru,
upreda u svoju povijest!

Janko ĐONOVIĆ

DA CAPO

Isidora SEKULIĆ

Kao u muzici: vrati se na početak. Vraćam se evo na temu »hladan rat«, i vratiću se možda još nekada, što će zavisiti od moje potrebe i od intervencije mojih savremenika. Savremenik! koja složena i potresna stvar u čovečjem životu. Savremenik, to je nekada sreća, nekada ponos, ali nekada jad i mora u mome životu. Ima, na primer, onaj retko dragi Jehudi Menuhin i njegova violina, radost moja velika što ga ima na svetu, i što sam mu i ja savremenik. Idem, sama, nekom mirnom ulicom Beograda, i setim se Menuhina i pričuje mi se svirka, i trgnem kapu s glave, i trepti mi duša u poštovanju i ljubavi... Ovih dana stekla sam dosada neznanoga savremenika; javio se glasom na talasima kr z Radio-Varšava. Po dužnosti, valjda, da u taj dan i čas naruži moju zemlju, a mene izabere za provodnika i oličenje te poruge. Kaže da sam napisala u novinama članak taj i taj, da u članku ima fašizma i cinizma, i da to dobro kotira u mojoj zemlji. A ja nisam saradnik nijednih političkih novina, i nikada ne pišem članak, nego, po sili diktata iz sebe, pišem uvek nešto što je ili manje ili više od članka. Onaj osuđeni napis moj štampan je u čisto književnom časopisu, i bio je, po aparatu i stilu, više nego članak, jer ga je pisao pravi i čist literat, još i literat koji naginje sumornim refleksijama, od čega se politika uvek disociira. U dugome svome životu imala sam samo malo vedrih savremenih događaja, i dosta malo savremenika koji bi me negde u pustoj ulici, nagnali da zatreperim od radosti i zahvalnosti, i svalim kapu s glave gestom zanosa i ponosa. Eto ni moj novi, sada znani savremenik nije krenuo u meni ni radost ni ponos: napisao je samo članak, (fašizam, cinizam, kotira — koja članačka prosečnost!) nije uspeo da pri svome poslu utera centar smisla pravo u sredinu.

Kako, o čemu da porazgovaram pred svojim novim savremenikom? Ne samo da nisam pisac političkih članaka po novinama, nego nisam nikada zuba obelila kroz Radio-Beograd. Književnik, i samo to. Moj novi savremenik međutim, iz tuđe zemlje — meni uostalom drage Poljske, sa kojom sam pomalo i rod — utisnuo me je u politiku, očigledno zato da bi zemlju moju — dakako meni još mnogo dražu od Poljske — da bi tu moju zemlju uvredio, udario. I još sve to na zajedničkom našem jeziku — mome i moga savremenika — i udarac možda i po zajedničkoj našoj zemlji Južnih Slovena? Za zemlju svoju, za jezik svoj, ja gotova sam da istupim, da pretrpim, da postradam, za nas koji smo ovde, to biva uvek samo u dobri čas.

A inače, **da capo!** Kao što sam u pogrđenom svom malome ogledu govorila o nevolji sveta, o čovečanstvu kome se preti, o silama u čijim se rukama vrti kao bagatela sudbina kulture, jedinoga smisla ljudskoga života — tako ću evo ponovo kazati dve tri reči o opakom procesu koji se zove hladan rat, i zove se tako sasvim precizno, jer ga vode ledene strasti mržnje, zloće, napadačke netrpeljivosti bešnje od besnoga risa... Da li nekima od mojih savremenika koji imaju prestiž da stanu pred Radio-mikrofon i seku i ruže i pojedince i čitave zemlje, da li im nekada dođe na um ovo. Kako bi bilo kada bi se u sveže prolećnje jutro, ili kroz tišinu noći, mesto glasa jednoga čoveka mogli čuti glasovi čovečanstva, koje, iskinjeno, plebiscitom složnim moli da se preseče hladan rat. Da hladan ne pređe u vreo, da se ne počnu survavati gradovi i ljudi u provalije kopna i mora — za što je nekada trebala ili izuzetna poetska mašta, ili grozna neka akcija bogova ili džinova i demona, a sada treba samo jedan laboritoriski recept, i mala kutija sa po receptu spremljenim kapsulama. Da li se nekome mom savremeniku sa prestižem da stane pred mikrofon sveta, pričuje nekada, žamor od onog jezovitoga plebiscita, koji iz dana u dan traži da se oglasi, ali mu ne dadu glas — sile. Jedan moj redak savremenik, jedan od najvanrednijih lirskih pesnika danas širom sveta, sa lepim imenom Hju Vistan Odn, čuje često onaj plebiscit združenih i istovetnih želja svih naroda, i ovako je to na jednom mestu pomenuo: (ovde, po sadržini tačno, po formi, po zvuku, naravno, nedostignuto)

Pod strahotom mraka
Svi psi Evrope laju,
A narodi, mržnja do mržnje
Žive, čekaju, traju.

Umna sramota ljudi
Reže u lik ranu duboku,
A jezera jada leže
Smrznuta u svakom oku.

Dve sile ratuju hladno, a hladovina njihova, eto, čuli ste, isisava iz ljudi energije, dostojanstvo.

Rade te dve sile, dva bloka, na dve strane, jedno isto, imaju slične metode, predaju se istim iluzijama, a na isti način nemaju onu moć uviđavnosti koja, kao debeli zid u gatu, može odjedared presečí zla nadiranja i navalu propasti. Genialni neki čovek, sa moralnom vokacijom, mogao bi razgolititi stanje, sredstva, svrhe sila. Svrha je na obe strane: jedinstvena svetska moć nad poslednjom zemljom, nad poslednjim čovekom. A iluzija pri tome je: da čovek ili narod može biti srećan i veseo u samoći, koju neminovno nosi sobom apsolutna nadmoć. Svaka strast ljudska ima granica i utoljenja, ali eto strast za silom nema granice: do poslednjega ostrva u okeanu, do poslednjega čobanina u planini — sve pokoriti i podvesti pod jedno. A ostvariti to, znači ući u samoću u kojoj će proces sile moći još samo sebe da podjarmljuje, i najzad sila samu sebe da proždere. Dva tabora u ratu, dva tipa akcije razlikuju se samo **po stepenu** odmicanja od životnih normi, od morala. Taj stepen to je danas pitanje časti, razuma, čistoga pogleda u liniju, tanku i nemirnu, koja još deli neki red od potpunog nereda, voljne napore od haosa, ljudsko prebrinjavanje teškoća od zahuktanoga suverenog raspadanja. Pitanje to, dakako, nije samo pitanje blokade i bombi, nego je i pitanje moralne snage, koja jedino može u ljudskome društvu sve savladati, sve očistiti. Zato, o tome **stepenu** najproniklјivije sudi opet pesnik, poet mislilac. U drami svojoj **Troilus i Kresida** govori Šekspir izrekom o stepenu u životu i vladanju ljudi; o kritičnoj tački reda, sa koje se uočava nered i njegove posledice. Ako se taj stepen pređe... »nastaju rascepi i disonance; vode izdižu svoja nedra visoko nad obale, i od čvrstoga kopna načine glib, snaga postaje vođ idiotstva; brutalni sin udara namrtvo oca...

I sve se onda uključi u silu,
A sila u volju, volja u apetit,
A apetit, svesvetski kurjak,
S desna mu i leva volja i sila,
Upljačka neminovno svesvetski plen,
A najzad pojede i sama sebe.

Sile hladnoga rata, bez vidljivih vojnika i znanih bojnih polja, sve više liče na mit o dva univerzalna kurjaka, koji će se ili uzajamno razderati, ili jedan zadaviti drugoga, i onda, u pustoši, sa bespredmetnom nadmoći, proždrati sama sebe.

Bura jednako tutnji, otrovne reči lete kroz vazduh kao kuršumi. Hoće li se bura stišati, hoće li čovečanstvo ugledati dugu, koja je »sva lepota i mir«. Zar ne mogu oni iz laboratorijuma, velikoga kao ceo grad, bogatoga svakom retkom materijom, oni koji prave Strašni sud u kapsulama i kutijicama, zar ti ne mogu napraviti dugu lepu, mirnu, snažno razapetu od Istoka do Zapada? Ponekad, kad mi skoči vera u savremenike, niko mi ne bi mogao ubiti nadu da neko od mojih savremenika pravi dugu.

Agnes Smedli

Oto BIHALJI — MERIN

Ovih dana umrla je u Oksfordu Agnes Smedli, veliki socijalni reporter, umetnik i borac. O njoj i njenom delu pisao sam pre mnogo godina. Bilo je to u trenutku kada je uputila Džimu Henle'u od Vanguar štampe i krugu svojih prijatelja u Evropi pismo tražeći podršku i pomoć. Pismo iz Šangaja, otposlano 19 decembra 1934, stiglo je u naše ruke, preko San-Franciska i Njujorka, tek dva meseca kasnije. Agnes Smedli je pisala:

»..Pre nekoliko dana, upozorili su me prijatelji Kinezi, koji imaju dobrih veza sa Kuomintang-partijom: izjavili su mi da su izvesni krugovi Kuomintanga ozbiljno razmišljali o tome da me uklone s puta... Takvim glaso-

Agnes Smedlj

vima ne bih poklonila pažnje, da ne znam da je već mnogo prijatelja Kineza ubijeno po zvaničnom nalogu«.

Agnes Smedli opisuje mere zvanične fem koje su sledile tom upozorenju. Signal je dao japanski list »Niši-niši«, koji izlazi u Šangaju. Kineski uredj za štampu rado su sledili tom migu. Posle velikih kineskih novinarskih agentura, »Central China Daily News of Shangai«, zvanični organ nankinške vlade, doneo je 12 decembra 1934 jedan članak, iz koga navodimo:

»..Govori se, da ta žena organizuje jednu tajnu anti-imperijalističku ligu među Kinezima, Koreancima, Japancima, Anamitima, Malajcima i stanovnicima Filipina... Govori se da radi u prisnoj vezi sa jednom vodećom kineskom ženom, koja ima za životni cilj borbu protiv jedne izvesne zemlje«.

»Izvesna zemlja« je Japan, vodeća žena udova Sun-Jat-Sena, nepoznati inspirator kampanje protiv Agnes Smedli japanska tajna služba u bratskoj zajednici sa britanskim Sekret Servisom i političkim odeljenjem Kuomintanga.

Da te instance u svojim sredstvima nisu opterećene moralnim skrupulama, nije potrebno naročito dokazivati. Pa ipak, to je jedna nova nijansa u klevetanju svetski poznate književnice Agnes Smedli, kada se proglašuje za špijuna à la Mata Hari. Četrnaestog decembra doneo je »Morning Post«, list Čang-Kaj-Šeka i zvanični organ šangajskih fašističkih blueshirts (plavih košulja) sledeću vest:

»..Svetska poznata špijunka Agnes Smedli, koja je posle šangajskog rata 1932 (japanska invazija) ovde vrlo aktivno delovala nedavno se vratila sa ostrva Južnog Mora u Šangaj. Šta radi ovde, u tajnu je zavijeno... Amerikanka po rođenju, ima francusko, nemačko i sovjetsko državljanstvo. Studirala je na Mičigan-univerzitetu... Govori deset jezika... i radi sa mnogo talenta i lepote... Poznavala je Lenjina.. priključila se indiskom revolucionarnom pokretu i najzad došla u zemlje Dalekog Istoka«

* * *

Agnes Smedli piše otprilike: »Ne govorim deset jezika, nisam lepa, nisam bila nikada na ostrvima Južnog Mora i nisam, nažalost, nikad videla Lenjina. Ne znam da li postoji neki Mičigan-univerzitet i nikad nisam organizovala nikakvu anti-imperijalističku ligu, ma da ne bi bilo rđavo raditi na tome.

»Laži koje su Japanci potstakli a kineske vlasti širile ugrožavaju moj život. Kada bih kod nekog »pristojnog« suda mogla dići tužbu zbog klevete istina bi se dokazala. Ako optužim japanske listove, sudiće sud u Japanu. A tamo neću imati ni trunke izgleda. U Kini su sudovi uslužna oruđa u rukama moćnih političara i militarista. Tužba za klevetu bila bi beskorisna.

Protestovala sam kod američkog generalnog konzula u Šangaju protiv zločinačke fabrikacije tih laži. Otvoreno rečeno, ne očekujem mnogo sa tog mesta. Moja nada je da laži javno žigošem. Ako mi pritom možete pomoći, biću Vam zahvalna«.

Životni roman Agnes Smedli nosi naslov: »Sama«. Bolje reći, knjiga njenog života d. praga kroz godine patnje i borbe izvojevane svesti ne biti sama.

»...Mnoge žene umiru očajne u bolu razočarenja... Ja spadam u one koje iz drugih razloga umiru... iscrpljeni borom, žrtve bogatstva i moći, borci za jednu veliku stvar». Tako se završava dnevnik »Same« i počinje naredna knjiga »Kći zemlje« i reportaža u kojima Agnes Smedli crta kolektivnu sudbinu patnje i potlačivanja u ovo doba.

Potiče iz jedne brvnare na Jugu. Poluindijanska krv, američka beda siromaštva — pet ljudi i dve postelje — nasleđe su i svet oko nje. Izbledele uspomene — lešnikovo drvo na suncem okupanim livadama, divlji pastuvi, poljska ognjišta, cikloni, batine od majke koja se nikad nije usudivala da pogleda u oblake. (Radnici se ne smeju usuditi da oči podignu sa zemlje).

Otac ide bosonog za plugom po kamenitom tlu. Susret sa bogom je bez snage ubedljivosti, jer bog daje onima koji i sami imaju, a uzima od siromaha.

Škola je suočenje klasa. Prosečni sjaj i sneno-ružičasti sladoled — od koga se ne usuđuje uzeti, jer će kašičica zazvečati — kod dece na drugoj strani železničke pruge, prva je nastava o društvenim suprotnostima. U zlatno doba detinjstva, od učenja azbuke u službi je: čuvarka dece, devojka u kuhinji, pralja. Optužena zbog jednog gutljaja mleka, popijenog iz gladi, u ranoj mladosti, kada još nije shvatala zakone o pravu na zasićenost.

Život je nije naučio nikakvoj nežnosti u kanjonima rudnika Colorado Fuel and Iron company. U prigušenu svest urezuju se sećanja na štrajk, na policiju, na borbu protiv kompanije kojoj sve pripada: železnica, krčma, radnje, škola i stanbene zgrade. I novac: mesto plate daju bonove, koji se mogu sa 10% odbitka unovčiti u banci u Trinidadu, koja takođe pripada kompaniji.

Drugo suočenje bilo je suočenje polova: saznanje o potčinjenosti žene, o gospodarenju muškog morala, i skoro bolesni strah od zavisnosti, pripadnosti, od onoga što joj još nije izgledalo kao socijalna, već kao biološka tragedija.

Učila je i počela da poučava. U meksikanskim i američkim školama, potom kao recenzent i reporter. Prvi rad od značaja koji je objavila bio je prikaz jedne knjige o Indijancima u Severnoj Americi. To je bilo treće suočenje: susret sa kolonijalnim imperijalizmom i njegovom ideologijom vladajuće klase.

Ona nije ugodan recenzent. Reporter želi da sazna izvore, činjenice, odnose. Posećuje sekretara Saveza američkih Indijanaca, istražuje i onda piše. I mora doći do saznanja da redaktori nipošto ne smatraju da je takvo znanje vredno priznanja. Reporter Smedli počeo je čeprkati po indijanskom pitanju, po nacionalnom i kolonijalnom, i prispeo je 1919, na ravan svesne borbe za sve potlačene.

1920, Smedli je otišla iz Amerike, kao stjuardesa na jednom parobrodu, radom se probila do Nemačke, gde je studirala, organizirala kontrolu rađanja i uređe za savetovanja majki, po nalogu Margarete Sanger, i na engleskom seminaru Berlinskog univerziteta davala časove jezika.

1929 otišla je Smedli kao dopisnik Frankfurtskih novina u Mandžuriju.

Ona nije bila od reportera sa tropsim dresom i distancom više rase. Tražila je istinu, pa i tamo gde je bila svirepa, na granici smrti: »... bilo je vremena, piše Agnes Smedli, kada sam mislila, da ću izgubiti razum. Jer ne samo da su radnici i seljaci, zarobljeni u borbama, kao životinje ubijani po ulicama, već su i intelektualci svake vrste odvlačeni sa univerziteta, ili noću dizani iz postelja i mučeni i obezglavljivani. Mnogi moji lični prijatelji ubijeni su na taj način«.

Kroz Južnu Kinu je nedeljama putovala pešice, da upozna život seljaka. 1930 prošla je provinciju Kvantung, da ispita uzroke propadanja industrije svilarstva. Još tada su nankinškoj vladi i njenim inostranim saveznicima pali u oči članci u Frankfurtskim novinama, koji su se javljali sa potpisom Agnes Smedli i koji su stanja kojima je godio polumrak iznosili u oštrom svetlu kritičkog reportera. Ponuđeno joj je mesto referenta u Depart nent of Labor. Nemački generalni konzul, po nalogu nemačkih izvoznika, zahtevao je povoljnije izveštaje.

Ali, pošto su izveštaji i dalje imali dublje veze sa istinom no sa poslovima, Frankfurtske novine otpustile su nepopravljivog reportera. Agnes Smedli ostala je u Kini. Napisala je »Kineske sudbine« i knjigu o sovjetskoj Kini, »Kineska crvena armija maršira.«

* * *

Ljudj koji prave poslove u Šangaju bili su zainteresovani da uklone oštrog posmatrača na čvornoj tački kolonijalno-imperijalističkog profita. Najnovije knjige reporterke donele su joj smrtnu mržnju kuomintanških vlasti. Agnes Smedli piše o tome: »Ovaj režim, koji želi da se pretstavi kao moderna nacionalna vlada, u mojim knjigama demaskiran je i prikazan onakav kakav je, prljav pas na lancu imperijalističkih sila i kasapin kineskog naroda.«

Od tada prošlo je mnogo godina. Mao-Ce-Tungove armije Narodne Kine očistile su svoju domovinu od kuomintanških sablasti. Narodna Kina pobedila je. Ali malo ko se je setio velikog i skromnog borca za slobodu Kine, Agnes Smedli, koja je među prvima nosila u svet poslanicu herojske borbe kineskog naroda. Prvoborce istine mrzele su sile reakcije svih vremena. U svim vremenima bili su proganjani i klevetani oni koji su istinu o jednom dobu izlagali tako konkretno, da su time dovodili u pitanje sigurnost vladajuće reakcionarne vlade.

Ali ljudi napredne misli ne bi trebalo da zaborave veliko i značajno delo Agnes Smedli koja spada u krug velikih socijalnih reportera kao Džon Rid, Apton Sinkler, Alber Londr i Egon Ervin Kiš.

Kiš mi je govorio o njoj: »Kraj sveg osećanja odgovornosti i sve nesklonosti za superlative, mora se konstatovati da svetska književnost od rata naovamo nije dala pisca sa jačom životnom radosti i znatnijim snagama uživljavanja... Agnes Smedli stoji u središtu stvaranja socijalne i umetničke neumitnosti i njeno pero je snaga...«

Život i delo Agnes Smedli mogu da služe kao uzor duboke i bezuslovne požrtvovnosti jednog humanog duha i velikog talenta.

Trebalo bi prevesti i izdati izbor njenih radova kao pouku našim mladim piscima i reporterima i u znaku zahvalnosti priznanja toj velikoj ženi-umetnici i borcu.

ZADACI KOJE NIJE MOGUĆE IZVRŠITI

Bojan ŠTIH

Biti savestan hroničar današnjeg vremena, u kome smo svedoci sve jačeg razvoja svega onoga što se sa stanovišta morala i poštenja smatra i ocenjuje kao negativno, prilično je teška, naporna i odgovorna stvar, to zbog toga, jer je rezolucija Informbiroa dala neslućene mogućnosti svim onim tendencijama i pojedincima, koji zbog svog oportunizma i primitivizma, a u prvom redu zbog potpunog pomanjkanja osećaja za istinu i pravdu, inkliniraju ka likvidaciji poštenja, principijelnosti, morala i pametne saradnje među narodima i ljudima. Ali, potrebno je biti hroničar, ne zato da se za buduće vekove, poput srednjevekovnih hroničara i komentatora, priprema izvorni materijal, nego zato da se u savremenosti osvetli i osvetljava dokle je doveo sholastično-revizionistički pohod na idejne i revolucionarne principe marksizma.

Tako savremeni hroničar mora naročito da zabeleži poslednjih jedanaest zadataka, koje je prvih dana maja CK oKmunističke partije Francuske propisao članovima partije i pristalicama francuskog Kongresa za odbranu mira, odnosno pravilnije rečeno pristalicama »pax sovieticae«. Georges Cognot, poslušni učenik informbirovske »privilegisane škole gluposti«, da se poslužimo Voltaire-ovim rečima, pokušao je da nađe novi recept za takav lek, koji bi bar nešto malo pomogao ozdravljenju prilično nezavidne situacije u kojoj se nalaze francuski informbirovci. On je kritički obradio dosadašnju borbu protiv »titoizma« u Francuskoj i zatim dao 11 narednih zadataka, a u šestom od tih 11 narednih zadataka, izrekao anatemu nad izložbom srednjevekovne umetnosti naroda Jugoslavije u Palais de Chaillot i nad filmom »Sofka« koji se prikazuje u jednom pariskom bioskopu.

Ne bi se moglo reći da je takva anatema izraz lične hrabrosti Georgesa Cognota, ako uzmemo u obzir činjenicu da se u naše vreme stavljaju na indeks čitavi narodi, njihova istorija, kultura i nauka, i koji narodi nemaju pravo ni na prioritet ni na paritet, nego samo na podređenost višim interesima (i to tako da moraju da budu večito zahvalni i tu zahvalnost da izraze materijalnim pošiljkama u SSSR). Prema tomu, zašto se ne bi onda proklele naše freske iz IX—XIV veka, naša uvek jeretična bogumilska plastika, pa »Sofka« koja svoje poreklo vuče iz romana čiji je naslov ipak »Nečista krv«? Potrebno je na svaki način zaštititi dobre Francuze od, u istoriji već poznate jeresi Jugoslovena, sačuvati »verno stado pod okriljem dobroga pastira«. Nezgoda je samo u tom, što ti ateistički Francuzi, kako to pokazuje sadašnja situacija, neće da budu »verno stado pod okriljem dobroga pastira«, i što imaju čvrstu nameru da misle svojom glavom. A kako je, po informbirovskoj logici, misliti svojom glavom greh, i kako takva neprijatna stvar može da unese zabunu u stado, obelodanjeno je jedanaest Cognot-ovih narednih zadataka.

Na kraju krajeva svako na ovom svetu treba da ima pravo da formuliše zaključke i postavlja zadatke. To je nezgodno samo tada, kada takvi zaključci služe kao oplata za građevinu nasilja, kleveta i revizionizma. Štetno i negativno je to tada, kada su takvi i slični zaključci napisani zato da se ex cathedra obelodani da je birokratija bolja od dosledne socijalističke demokratije, da je likvidacija i gaženje nacionalne nezavisnosti lepše i korisnije od ravnopravne saradnje među narodima, da je bolje i korisnije pretvoriti socijalizam iz »carstva slobode« u društveni sistem u kojem je neprijatno, neslobodno, dosadno živeti, a misliti uopšte besmisleno, jer misle za to određeni citatolozi i laureati. Tako nekako stoji stvar s teoretskom bazom Georges Cognot-ovih zaključaka i zadataka u borbi protiv istine o Jugoslaviji.

Ali ovi Cognot-ovi zadaci nisu interesantni samo u pogledu izrečenih prokletstava nad freskama i »Sofkom«. Oni jasno otkrivaju strah i nesigurnost francuskih komunističkih leadera pred istinom o Jugoslaviji koja sve jače prodire među najšire slojeve francuskog naroda. Francuski leaderi se boje toga. Međutim, da li se boje svog naroda, koji varaju, ili se još više boje onog što će im reći njihovi naredbodavci iz Moskve, zato što ne mogu da zajaze reku istine branama laži? Boje se jednog i drugog, a to je njihova slabost. Tlo pod nogama izmiče, polako ali nezadrživo, i oni, koji tako samosvesno govore da će čekati sovjetsku armiju na obalama Rajne (ta nova forma junaštva, revolucionarnosti i patriotizma, pa tako dugo čekanje na obalama Rajne — stalno ne možeš da slušaš Loreley — mora da bude ispunjeno nekakvom delatnošću, i zadaci oko Jugoslavije dolaze u dobar čas) moraju da u zadatku broj 1 kažu licemerno doslovce ovo: »Sem toga ne treba tražiti izbegavanje diskusije (s onima, kojima kominformovska linija nije jasna, (op. pisca) i pristupati birokratskim merama ili administativnim sankcijama. Treba diskutovati dok se ne izbrišu suprotnosti i dok ne triumfuje linija partije«. A da bi se te diskusije pravilnije odvijale Cognot kaže dalje da treba »u isto vreme jačati širenje organa Informbiroa«, koji kako izgleda nema dobru prođu u očima ljudi galskog duha. Pored toga, Cognat savetuje, da se francuska kominformovska štampa mora da »obilato služi dokumentima koji su objavljeni u raznim organima revolucionarne emigracije«. A kako izgleda taj metod ubeđivanja, bez administrativnih sankcija i »dok ne triumfuje linija partije« dovoljno jasno svedoče mnogobrojne diskusione tuče i fizička obračunavanja koje organizuju neumorni organizatori diskusija sa onima koji se ne slažu sa informbiroovskom linijom. Prljavi kolovoz, po kojem voze francuski leaderi svoj partiski voz krcat lažima i oportunizmom, sve više otežava njegovo kretanje. Najverovatnije Cognot-u sve češće pada na pamet da ne može više da peva »ça ira« nego još samo »ça n'ira pas«.

Okreći kakogod hoćeš, tih jedanaest slavnih zadataka (jačati revolucionarnu budnost u Partiji, jačati ideološku borbu protiv argumentacije titoista, širiti istinu (to znači laži) o Jugoslaviji, boriti se protiv odlaska francuskih omladinaca u Jugoslaviju, sprečavati putovanja raznih delegacija u Jugoslaviju, ne ići na izložbu srednjevekovne umetnosti Jugoslavije i ne gledati film »Sofka«, organizovati informbirovski politički i ideološki rad među jugoslovenskim iseljenicima itd.) te informbirovske mrtve straže u Francuskoj — zaključak je uvek isti: boriti se svim sredstvima protiv istine o Jugoslaviji, koja sve jače i jače prodire u Francuskoj i koja raskrinkava »dance macabre« Georgesa Cognot-a.

Prokletstvo nad izložbom u Parizu i nad filmom »Sofka« ne može štetiti, hroničar će samo da unese u dugačak, predugačak spisak više, a ljudi će biti bogatiji za jednu spoznaju, kuda i kamo vodi revizionistički put. Cognot-ov »credo quia absurdum« iz celokupne informbirovske abrakadabre, iz koje je već teško razabrati svu dubinu moralnog pada, ostaje dokument tog puta nizbrdo. Pokraj takvih spomenika pošteni ljudi opravdano mogu da upotrebe Palmotičev stih iz »Gomnaide«: »Zatisnite nos, građani!«

Odgovor engleskog pisca Džona Pristlija Ilji Erenburgu

Sovjetski književnik Ilja Erenburg uputio je književnicima zapadnih zemalja otvoreno pismo u kojemu ih poziva da se bore za mir. Engleski napredni pisac Džon Pristli odgovarajući otvorenim pismom Ilji Erenburgu u časopisu »Nju stejtsmen end nejšn«, kaže između ostalog:

»Ja volim svoju zemlju isto tako nežno kao i vi svoju. A to vredi spomenuti jer neki ruski pisci izgleda da ne mogu da shvate da ta duboko ukorenjena ljubav prema svojoj sopstvenoj zemlji nije svojstvena samo Rusima, nego da postoji i kod drugih.

Posmatrajući druge zemlje i narode, ja sa naročitom ljubavlju mislim na Rusiju i Ruse. I možda će vas začuditi kad saznate da ovakav stav zauzimaju svi zapadnjaci koji putuju. Kao narod, nacija, bez obzira na politički sistem, vi ste stvarno vrlo popularni, i mi svi želimo da vas bolje upoznamo. Međutim, moram dodati da nam vaša vlada otežava da to učinimo, što znam iz ličnog iskustva, a morao sam po sto puta čuti to od dobronamernih ljudi iz Zapadne Evrope koji žele da budu vaši prijatelji.

Kada sam 1945 godine bio u Moskvi, a jako mi je žao što ste tada bili otsutni te se stog nismo sreli, ja sam apelovao na VOKS i pretstavnike vašeg Udruženja književnika, tražeći bolji način rada u pogledu delanja inostranih pisaca u Sovjetskom Savezu. Tada su me uveravali da će se obrazovati jedan specijalni biro. Da li je tako i učinjeno, a ako jeste, šta je taj biro postigao od 1945 godine? Sada vi u ovom otvorenom pismu predlažete — po mom mišljenju, vrlo razumno — da ne treba obraćati pažnju na socijalne, političke i estetske poglede. Nije, međutim, prošlo mnogo vremena, a vi i vaše kolege podvrgli ste pisce sa Zapada stalnoj bujici pogrda, koje su, uzimajući u obzir sve omaške u prevodu, bile divlje i nepristojne. U oktobru, bili ste daleko kao Lama sa Tibeta, grmeći sa nepristupačnih visina protiv naše dekadencije. U aprilu, vi istupate i govorite nam da se ne držimo tako na razdaljini. Šta to sve znači? Ovdašnji cinici nam kažu da vaši stavovi, koji se tako divlje menjaju, potpuno zavise od neposredne politike Politbiroa.

Ja ne znam to, pošto sam sasvim običan pisac, pa ipak uživam povlasticu da mogu pisati ono što hoću, ne obzirući se na ministarstvo inostranih poslova, ministarstvo unutrašnjih poslova, obaveštajnu službu.«

»Kritikujete — kaže se zatim u pismu — kao što sam i ja spreman da činim, ono beskrajno štetno intrigiranje, istrajno vođenje politike koje mora dovesti do propasti, ludilo ljudi koji su opijeni svojom moći, fanatične pokušaje da se po svaku cenu nateraju drugi ljudi da napuste svoj način života i zamene ga vašim. To je dužnost pravog pisca koji u ovom, kao i svakom drugom veku, vidi da je suviše moći skoncentrisano u premalo ruku uvek bilo neprijatelj ljudskoj sreći«.

»I zadnju reč — kaže Pristli na kraju — najjasniju i najpošteniju što mogu reći. Slažem se sa vama da Sovjetski Savez ne želi rat i siguran sam da se vaš narod — neka je blagosloven — zgraža pri pomisli na njega. Ali meni nije jasno da li vaši rukovodioci stvarno žele ono što je nasuprot ratu — stvarni mir, svetsku zajednicu naroda koji žive svojim sopstvenim životom bez neprestanog mešanja drugih naroda, sve otvoreno i prijateljski, uživajući plodove onoga što pojedini mogu da doprinesu svetskoj civilizaciji. Ili, u drugom slučaju,

(Nastavak na četvrtoj strani)

KOŠIJA

Došle su jutros tiho trave,
došle su meko i do grada —
da tugu mraznu svud otkrave,
da krv zašumi ko nekada.

I zjenom rudi behar granja
i maše krošnjom ponad krova,
proljeće dođe — već prianja
za dušu ovu žednu snova.

S raspetim zdravljem sred palata
za dušu ovu žednu snova
i blagog neba, žitâ, jata,
zaranka, nježnih jablanova.

Zaranka nježnog, jablanova,
u ovom gradu kog ne miju,
u ovom gradu bez parkova,
bez metle luge, i očiju.

Zašumi granje zelen-tkanjem,
opsjedaj travo žar asfalta —,
oh djeci, djeci radovanje,
oh srcu, srcu čar livada!...

Došle su jutros tiho trave,
došle su meko i do grada —
pozdravom šuma da poplave,
i daljnih polja, i kaskada.

Ah mene muči žudnja skora,
pitanje gorko smjehom trese:
ko od Proljeća i Odbora
košiju prvi da odnese;

ko pruži mira vrućem dlanu
da stopi umor gustom sjenom,
ko stići prije u tom danu
do vena srcu zamagljenom;

ko prvi zgrijat dušu sviju
i planut plamom naših snova —
u ovom gradu kog ne miju,
u ovom gradu bez parkova?

Došla je trava. Maj za majom će
s pitanjem što me sveg zatrese:
Proljeće ili Odbor — ko će
košiju prvi da odnese?...

Dušan KOSTIĆ

»Odgovornost« kritike

Eli FINCI

U prošlom (19) broju »Književnih novina« u članku Odgovornost kritike izvršeno je, po nuždi pamfletskog obračunavanja, jedno »malo« nasilje nad mojom ocenom Erenburgove komedije Lav na trgu. Tu se tvrdi, — ne znam ni sam u kakvoj vezi s mojim govorom na kongresu književnika, — kako sam u toj komediji posvetio »osobitu pažnju«, kako sam »izdašno pohvalno ocenio ovo dramsko delo«, kako o tom delu dajem »samo neobuzdane pohvale«. Kao svoj sud o tom istom delu, koji bi imao da obori moje tobožnje hvalospeve, pisac članka kaže da u njoj nije dat »umetnički odraz stvarnosti, nego publicistika«.

Ustvari, moja osobita pažnja ukazana delu Ilje Erenburga, koje se istovremeno kod nas pojavilo u dva razna izdanja, sastojala se u kratkoj belešci od nepune stranice časopisnog teksta, a moja izdašna i neobuzdana pohvala sadrži i ovakve konstatacije: »Posle uspeha Ruskog pitanja Konstantina Simonova, Erenbug je...«; »ovaj dramatizovani politički pamflet...«; »posluživši se osnovnom dramskom idejom Gogoljevog Revizora...«

Tvrditi za takvu ocenu, — u kojoj se kaže za jedno delo da je inspirisano tuđim uspehom, da je po osnovnoj ideji pozajmica, da je u umetničkoj formi dramatizovan politički pamflet, — da je ona »samo neobuzdana pohvala«, a sam napisati kao strašnu presudu i te komedije i te ocene da je ona publicistika, što je ustvari samo apstraktnije preinačena formula »dramatizovan politički pamflet«, znači skakati sam sebi u usta.

Kako i zbog čega dolazi i može doći do ovakvih subjektivističkih izvrtanja tuđih misli u polemici, i još pod naslovom Odgovornost kritike (valjda da bi ironija bila veća!), i koliko je ovakav postupak lojalan, stavljam na moralno razmišljanje i piscu toga članka i čitaocima »Književnih novina«.

Samo zato što sam odgovorom unapred zadovoljan, tu vrstu polemike, najgoru od svih, niti hoću niti mogu da primim.

UZALUD IM...

Oči imam za to da milujem njima
plamnu zoru što se rađa svakog jutra,
i usta, da kažem: ljeto nije zima,
i da posle danas mora doći sutra,

a čula, da slušam pjesmu što se ori,
pjesmu što je nikla iz narodnog krila;
srce imam za to da svim žarom volim
zemlju što me svojim sokom othranila.

Glas moj neće stišat' tutnjem kanona de
i vatru mog srca neće da ugase!
I neljudi 'zalud dozivaju nade
što tonu u bari. Neće da ih spase!

Dragan SMUĐ

Zagrebačko pionirsko kazalište

Mato LOVRAK

Zagrebačko Pionirsko kazalište održalo je početkom mjeseca travnja ove godine proslavu druge godišnjice svog osnutka. Proslava je bila u zgradi Malog kazališta u Frankopanskoj ulici. Na pozornici te kuće izvađa ovo kazalište sedmično dvije predstave za pionire i podmladak, dakle za djecu od sedam do trinaest godina.

Ovo kazalište je centralno. U početku svoga djelovanja spadalo je pod Ministarstvo prosvjete kao i sva druga kazališta, no ove sezone vodi brigu o njemu Gradski narodni odbor, za razliku od rajonskih pionirskih kazališta, koja su se počela ove sezone osnivati u Zagrebu (Pionirsko kazalište, »Maksimir« u III rajonu i Pionirsko kazalište R. U. K. Društva »Maksim Gorki« u V rajonu na Trešnjevci).

Prvo takvo kazalište u N. R. Hrvatskoj osnovano je u Sušaku—Rijeci pod rukovodstvom profesorice Nevenke Malić. Ove sezone osnovano je takvo kazalište i u Karlovcu, kojim upravlja književnik Stjepan Mihalić. Osnovat će se i u Osijeku, a za koju godinu, vjerovatno je, imat će takva kazališta svaki oblasni, pa i drugi koji naš veći grad.

Ovakva kazališta za djecu imaju posebne svoje specifične potrebe, kojih nemaju druge umjetničke ustanove. Literatura za djecu, poezija, proza pa i dramska literatura, imaju svoje specifične oznake. Za njih treba posebno razumijevanje, kojeg je najviše u pedagoga, inače kulturnih radnika, a kojeg je razumijevanja manje ili ga gotovo nema u drugih, koji izriču estetske sudove i ocjene u vezi s umjetničkim stvaranjem za djecu.

I radi toga, radi upoznavanja naše kulturne sredine sa specifičnim karakteristikama ovog umjetničkog rada, a prema tome i sa specifičnim potrebama u organizovanju života i djelovanja, ova umjetnička ustanova mora u pojačanoj mjeri nastojati, da na svoj rad svrati pažnju narodne vlasti, umjetničkih i pedagoških foruma i samog građanstva, odnosno roditelja djece.

Centralno Pionirsko kazalište u Zagrebu ne daje u zastarjeloj formi svoje proslave. Ono proslavlja svaku svoju godišnjicu prikazom rada. Druga godišnjica proslavljena je s pozornice Malog kazališta, na kojoj je prikazan u vremenu od dva sata prosjek rada za vrijeme druge godine djelovanja ovog kazališta.

U prvom dijelu programa izveden je službeni dio proslave. Uvodnu riječ pročitao je publici pionir načelnik, trinaestgodišnji dječak. Poslije toga pročitana su imena pionira i pionirki, koji su se naročito zalagali u radu i odlikovali svjesnom disciplinom te su radi toga nagrađeni i pohvaljeni.

Cijeli ovaj službeni dio obavljaju djeca sama na pozornici. Djeca su na bini, posebna milina struji u gledalište; djeca su ipak djeca, no opet ona su tako disciplinovani izvađači, da se ni jednom ne može dogoditi, da zirne s pozornice u gledališnu dvoranu, da se nasmije mamici svojoj ili da kojem prijatelju na balkonu žmigne, na što smo bili navikli gledajući školske i druge dječje izvedbe. Mali članovi izvađači poznaju zakone pozornice. Oni ih se strogo pridržavaju i sveti su im. Kad dođe novi član u Pionirsko kazalište, stariji iskusniji dječaci i djevojčice daju novima sve potrebne pouke u vezi sa životom i radom kazališta.

Članovi Pionirskog kazališta, djevojčice i dječaci, đaci su zagrebačkih osnovnih, sedmogodišnjih škola i nižih razreda gimnazije. Javili su se dobrovoljno na rad u to kazalište, kojeg obavljaju u vanškolsko, dakle u svoje slobodno vrijeme. Dolaze na probe tjedno po dva puta, no prije premijere vježbaju u posljednjoj sedmici svaki dan. Zato se za članove kazališta primaju samo odlični i vrlo dobri đaci. Đaci s dobrim uspjehom izuzetno, ako pokažu osobite sposobnosti za glumu. Dobije li slabije ocjene, mora prekinuti rad u Pionirskom kazalištu.

Djeca, koja su ušla u ovo kazalište, osjećaju potrebu za iživljavanjem na pozornici. Njaveći im je domet, kad igraju na pozornici. Najveća im je zato i kazna, kad radi nedisciplinovanosti ne dobiju ulogu. To je najteža kazna, nje se najviše boje i nastoje svojim radom i kulturnim ponašanjem da dobiju ulogu, da bude uloga značajnija, da bude veća, ako za nju imaju sposobnosti.

Djeca, izvađači ovog kazališta, sa čežnjom da glume, donesu već u kazalište jedan kapital, kojim se u znatnoj mjeri razlikuju od druge djece. Taj se kapital radom u kazalištu razvija pod dobrim pedagoškim nastojanjem uprave i režije. Ovakva djeca postaju prijemljivija za sve što je dobro i lijepo. Za svoju ustanovu rade i bore se. Zavole i ostavljaju teška srca, ako moraju radi preselenja ili ako prerastu i postanu stariji.

Zagrebačko pionirsko kazalište, međutim, nastoji da zadrži i ovu djecu dalje na radu kod sebe, davajući predstave, u kojima igraju izvađači od četrnaest do šesnaest godina.

Djeca, članovi ovog kazališta, zavole svoj novi rad. Tu je izvršena selekcija. Otpadaju obrzo oni, koji su došli već od kuće uobraženi, da imaju genijalne glumačke sposobnosti. Obdareni ostaju i razvijaju radnu i društvenu disciplinu do maksimuma koji se može tražiti od djeteta. To se osjeća s pozornice, to se osjeća u gledalištu, kad promatramo dežurne članove u svom djelovanju, to se osjeća u predvorju kazališta kod dječaka publike i gostiju, to se dobro opaža i na ulici, kad u koloni pjevajući odlaze na probe i to bez pazitelja.

Drugi dio programa ove proslave bile su recitacije. Pionire je u recitiranju uvježbala Božena Begović, direktor ovog kazališta. Ovim kazalištem upravlja žena. Glavni režiser je opet žena. Teškom ovom poslu, gdje se mora i pedagoško umijeće posjedovati, pristupile su u prvom redu žene. Početak ovog kazališta, njegov najteži period razvoja, preuzele su u svoje ruke žene. Direktorica Begović osim pedagoškog smisla za ovaj posao književnica je, i sama piše drame, a osim toga bila je i niz godina na radu u kazalištu, dakle, ona je čovjek od teatra i to sve, dakako, u velikoj mjeri doprinosi dobrim rezultatima, koje ovo kazlište postizava. To se moglo vidjeti i po vrlo dobro izvedenim recitacijama.

Jedan dio programa ove proslave bio je balet, kojeg je uvježbala Marija Šembera Sve baletne izvedbe, koje je do danas dalo ovo kazalište, svojom jednostavnošću, svojom blizinom dječjoj psihi, a ujedno svojom ljepotom pokazuju da umjetnički rukovodioci za balet u ovom kazalištu solidno i s pedagoškim razumijevanjem pristupaju svom poslu i postizavanju rezultata, koji su svojom originalnošću osobiti, stvoreni su za dječju publiku, a umjetnički kvalitetni. Kao naročito uspjele izvedbe su »Ritmičko stupanje« na ovoj proslavi i »Male priče« od Lotke s redovnih izvedbi ove sezone.

Glavni dio programa na ovoj proslavi bilo je izvađanje scena iz poje-

(Nastavak na četvrtoj strani)

»SVI VI KOJI LJUBITE SLOBODU I NEZAVISNOST«

(Nastavak sa prve strane)

nična agencija ATI. To bi trebalo shvatiti tako da se Mađarska partija trudbenika sprema da konkretno pređe na organizaciju vlasti dole i da narodu dozvoli da, umesto župana, pretsednika opštine i seoskih knezova, koje je dosad postavljala dekretom njegova ekselencija, može sam birati svoje pretstavnike. To je pozitivno, iako je prilično zakasnilo. Međutim, to je takođe i vrlo poučno. Jer, ova naša izložba, koja je slučajno pala u isto vreme kad se donosi i mađarski zakon o narodnim savetima, opet neodoljivo nameće novu paralelu: u jeretičkom i anatemisanom Beogradu slavi se gotovo decenija postanka i rada revolucionarne narodne vlasti. Jugoslavija rekapitulira svoja iskustva, razmatra rezultate, pravi osvrt na put, pređen u borbi i izgradnji. U ortodoksnoj Pešti njegova ekselencija je pred Parlamentom izrazila spremnost da mađarskom narodu podari, uz više odobrenje, izborne organe lokalne vlasti. Kao što se vidi, tamo je stvar, očigledno, još u fazi projekta.

Naravno, mi nismo organizovali izložbu baš zato da bismo pravili ovakva poređenja. Svakom našem čoveku je činjenica da mađarski Parlament tek sada diskutuje o jednom ovakvom zakonu, potpuno jasna i razumljiva. Oni koji je trebalo da pokrenu tu diskusiju, na mnogo konkretniji način, još 1941, nisu tada prebivali na panonskim ravnicama. I na toj crti je onaj vlahovički odbornik iz Donje Potplate koga nema u odboru, jer je s puškom otrčao u akciju, odmakao na revolucionarnom putu, društveno je napredniji bar za deset godina od ekselencije Janoša Kadara i svih ostalih Rakošija.

To potvrđuje i ova izložba, koja je u suštini obiman dokument o borbi KPJ za stvaranje revolucionarne vlasti i takođe izvanredno značajan prilog naporima koji se čine da istina o nama prodre što više u svet, da se čuje što jače i što dalje i da oko sebe okupi sve one, kojima zaista na srcu leži progres i istinski interesi proletera svih zemalja.

Izložba srpske knjige u Hrvatskoj

Krajem aprila otvorena je u prostorijama Povjesnog muzeja Hrvatske »Izložba srpske knjige i štampe u Hrvatskoj od prvih početaka do godine 1918«.

Srbi u Hrvatskoj već su od svog dolaska u ove krajeve živo učestvovali u javnom životu na svim područjima ljudske djelatnosti, pa tako i na podizanju kulture. Štampi i knjizi, srpskoj i hrvatskoj, dali su Srbi iz Hrvatske svoj prilog. Nažalost veći dio ostavštine u knjigama propao je, osobito u vrijeme Drugog svjetskog rata, kada su ga ustaše sistematski uništavali. Jedan dio starih knjiga sačuvao je od uništenja hrvatski narod na selu i hrvatski naučni radnici, boreći se zajedno sa srpskim narodom protiv okupatora i neprijatelja njihova bratstva i sloge. Izložba srpske knjige i štampe u Hrvatskoj koju je organizirao Glavni odbor Srpskog kulturno-prosvetnog društva »Prosvjeta« uz saradnju Muzeja Srba u Hrvatskoj, prikazuje srpske knjige i novine izdane i pisane u razdoblju od početka XVI stoljeća do 1918 godine i daje pravu sliku stalne saradnje Srba i Hrvata na kulturnom području.

Izložbu je otvorio pretsjednik »Prosvjete« dr. Čedo Rajačić, koji je istakao da je ona otvorena s namerom da prikaže jedan deo kulturnog stvaranja Srba u Hrvatskoj. Izloženi su radovi autora Srba koji su se rodili na teritoriji današnje Hrvatske, bez obzira gdje su djelovali i došli do izraza, zatim Srba pisaca i kulturnih radnika iz drugih krajeva koji su u Hrvatskoj duže djelovali ili je njihov rad imao znatan kulturni uticaj u Hrvatskoj. Na izložbi su prikazane srpske štamparije u Hrvatskoj, a i druge štamparije u kojima se štampalo ćirilicom i kojima su se služili Srbi.

Vuku Karadžiću posvećena je na izložbi posebna vitrina, i tu vidimo i »Knjigu začasnih građana grada Zagreba« iz 1861 godine s unesenim imenima Vuka Karadžića, Stjepana Ljubiše i Jovana Subotića.

OSVRTI NA KNJIGE

TITOVA KNJIGA O NAŠOJ ARMIJI

Dragi MILENKOVIĆ

Jugoslovenska Armija je, povodom osme godišnjice svoga stvaranja, dobila još jednu dragu i dragocenu knjigu — Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije — čiji je autor njen tvorac, učitelj i vrhovni komandant Josip Broz Tito, a izdavač Glavna politička uprava Jugoslovenske armije. Posebni i izuzetno veliki značaj te knjige ne ogleda se samo u tome što je ona osnovna građa, kičma za pisanje istorije takve slavne armije, Jugoslovenske armije, koja je prošla herojski put. Taj put nije tako dug vremenski, ali po svojoj veličini, usponu i dostignutom nivou razvitka Armije, on je ogromno veliki i ravan čitavoj eposi u društvenom razvitku. On počinje pozivom Komunističke partije Jugoslavije upućenom porobljenim, obezoružanim, golorukim, izdanim narodima Jugoslavije u julskim danima 1941 — »U boj«, a prolazi preko sopstvene oslobodilačke i revolucionarne borbe i pobede, preko obnove porušene zemlje i nepobedive izgradnje socijalizma. Do danas on seže do ovogodišnje prvomajske parade na kojoj je naša Armija nastupila vlastitim tenkovima, koje je naša radnička klasa i socijalistička domovina dala na dar svome narodnom čedu i na kojima blista suncem bogato zasuta parola »Sopstvenim snagama tehniku Armiji«.

Ova knjiga nije samo istorija stvaranja i razvitka te Armije koja se u prvoj godini oslobodilačkog i revolucionarnog rata borila protiv više nego trostruko brojno nadmoćnijeg neprijatelja. On je raspolagao svim vrstama naoružanja, dok je naša Armija imala samo ono što je svojom sopstvenom snagom, borbom, smelošću i krvlju osvojila. To je bio i ostao njen izvor snabdevanja čak i onda kad je ona narasla u velike bojne formacije — divizije i korpuse i imala iza sebe mnogobrojne velike pobede nad neprijateljem, jer »Mi nismo kroz čitave tri godine borbe mogli dobiti ni od koga pomoći, bilo u municiji, bilo u ratnoj spremi, bilo u hrani«. (Str. 111). To je drug Tito više puta isticao u govorima, člancima i naređenjima koje obuhvata ova knjiga, ali danas, posle objavljivanja dokumenata o tobožnjoj pomoći Sovjetskog Saveza, odnosno laži o toj pomoći, tek danas je svakome shvatljivo kakav je bio duboki značaj njegovih reči izgovorenih Drugoj proleterskoj još 17 oktobra 1942 godine: »Što se tiče naoružanja, mi smo ga do sada dobijali od neprijatelja. Ali ne dobrovoljno, nego smo ga otimali. Sve što imate, svaka puška, revolver, metak, sve je to krvlju osvojeno. Mi sada imamo dovoljno naoružanja da njime osvojimo novo. Nikada našeg borca ne smije da pomete to što ima malo municije. Čim ima malo municije, znači — treba oteti od neprijatelja«. (Str. 178). Ili, iste godine u zapovesti za 7 novembar, drug Tito kaže: »Naši odredi, bataljoni, brigade i divizije sada su naoružani skoro svim vrstama oružja, osim aviona. Sve ste to vi oteli, lijući svoju krv. Ali, još hiljade i hiljade novih rodoljuba čeka na oružje, da bi stali u naše redove. Oružja i municije ima u neprijatelja. Uzmite ga i dajte novim borcima za slobodu naroda«. (Str. 185). Tako se snabdevala naša Armija, bez ičije pomoći sa strane, i progresivno rasla svake godine sa po sto, dvesta, trista hiljada novih boraca. Protiv nje je fašistički okupator svake godine bacao novu stotinu hiljada pljačkaša, razbojnika i ubica.

Ova knjiga nije samo istorija armije u kojoj je svaki borac uništio ili zarobio više od jednoga neprijateljskog vojnika ili oficira. Nije to obična istorija armije u kojoj je približno svaka divizija zaplenila od neprijatelja: 6 aviona, 18 tenkova, 140 minobacača, 1.400 pištolja, 40.000 granata, 400 motornih vozila, 12.000 pušaka, 360 šmajsera, 620 puškomitraljeza, 260 mitraljeza i 92 topa. Nije to samo srž istorije armije čiji je današnji stupanj političkog, vojno-stručnog i kulturnog razvitka takav, da ona ima 18 stručnih časopisa sa tiražom preko sto hiljada primeraka i 8 vojnih listova, da je ona sopstvenom izdavačkom delatnošću, postigla tiraž preko šest miliona primeraka raznih vojnih pravila, udžbenika, uputstva, vojno-stručnih knjiga, armije u čijim jedinicama postoji sedam stotina dvadeset većih i preko četiri i po hiljade manjih čitaonica — biblioteka za vojnike sa preko milion i po primeraka knjiga. Među knjigama su na prvom mestu izdanja dela marksizma-lenjinizma.

Ova knjiga jeste i sve to, alj i daleko više od svega toga.

Ona je u prvom redu srž one istorije koja govori o tome kako je naša Partija neprekidno primenjivala učenje marksizma-lenjinizma u toku čitave oslobodilačke i revolucionarne borbe. Ona pokazuje primenu toga učenja na vođenje našeg oslobodilačkog i revolucionarnog rata, na stvaranje nove revolucionarne armije u onim uslovima kakvi su bili u našoj zemlji i sa takvim specifičnim odlikama i formama kakve su odgovarale baš takvim uslovima. To je sastavni deo istorije naše Partije, njenih pregnuća i pobeda, istorije naših naroda, njihovih napora, žrtava i izvojevanih tekovina. To je ono o čemu je drug Tito govorio na V Kongresu KPJ:

»Stvaranje partizanskih odreda, stvaranje naše nove, narodne armije i rukovođenje Narodnooslobodilačkom borbom — to i jesu bile najvažnije zadaće naše Partije u toku četvorogodišnjeg rata, to su najveća djela naše Partije u toku cijele njene historije«.. (V Kongres, strana 123, Kultura, Bgd 1948).

Ova knjiga je riznica iskustava za svaki oslobodilački i revolucionarni pokret. Ona pokazuje kako se u specifičnim uslovima oslobodilačke borbe stvara revolucionarna armija — nosilac revolucionarne pobede i kako revolucionarna borba kuje i kali takvu armiju, odnosno kako ta armija izvršava revoluciju. Odlika ove, kao i svih ostalih knjiga druga Tita, jeste upravo u tome da su epohalni istoriski zadaci postavljeni tako pristupačnim, narodnim jezikom, da su bili i ostaju razumljivi za svakoga borca; da su najkrupnija pitanja revolucionarne strategije i taktike, organizacionih pitanja i problema načina i metoda komandovanja, izražena tako jasno, logično i neposredno da se sve to neizbrisivo urezuje u svest ljudi i smesta postaje njihovo vlasništvo, sigurno uputstvo, čvrsta i sigurna direktiva i nezamenljiva orijentacija, ali takva orijentacija koja razbuktava čitavu inicijativu u čoveku. A to je baš ono što se smatra i najtežim, odnosno što je najbolje obeležje genijalnih dela.

Skoro ne bi trebalo ni govoriti da je ova knjiga neprebolni udarac za sve lažove i klevetnike koji su pronašli **kamen gluposti** i postali promukle trublje sa revolucionarnog puta posrnulog mudrog rukovodstva i svih njegovih službenih odađija i hvalospevaca tipa Konstantina Simonova, Fjodora Gladkova, Arkadija Perven-ceva, Borisa Poljevoja, Aleksandra Fadejeva i njima podobnih, kao i onih maloprodavaca takve demping robe iz »slobodnih i nezavisnih« zemalja inforbiroa. Ali, crn se obraz ne može od stida zacrveneti. Da je nešto Dante živ on bi o njima verovatno pisao kao o onima što plivaju po splačinama, a nemaju ni dlake obraza, ili kao o onima što žive u kavezu sa natpisom »lupeštvo za Jugoslaviju treba izmisliti baš zato što ga tamo nema«.

Knjiga Stvaranje i razvoj Jugoslovenske armije jeste deo istoriske biografije samoga njenog pisca — druga Tita ne samo kao stvaraoca, učitelja i rukovodioca političkog, vojnog i partiskog — vrhovnog komandanta, vojskovođe, državnika i nesalomljivog revolucionara, već i kao čoveka, druga, narodnog sina, sina radničke klase, začetnika i inspiratora svih plemenitih narodnih poduhavata. Te crte njegovog karaktera kristalno jasno blistaju kroz svaku njegovu izgovorenu i napisanu reč, kroz svaki redak ove knjige. Kakvom divovskom snagom obuhvataju čitaoca te bezmerno čovečanske osobine njega kao učitelja koji u svakom govoru, uputstvu, naređenju uči ljude u Makedoniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj, Srbiji, Sloveniji kako treba organizovati odrede i vojsku, kako voditi neprekidne borbe i kaliti čitav narod i njegovu armiju, kako štedeti krv svakog najboljeg narodnog sina — borca za slobodu i bolju budućnost naroda. Zar treba citirati stranice da bi se to pokazalo, kad to kao bujica obuzima čitaoca sa svake stranice! Kako on uči čitavu Partiju, sve štabove, celokupni komandni sastav, a preko njih i svakoga borca kako treba biti budan protiv špijuna i izdajica, kako se treba nemilosrdno obračunati sa neprijateljem i takvim njegovim slugama, to jest kako treba čuvati naše ljude, narod i oslobodilačku i revolucionarnu borbu! Za takve je vojni sud i sramna smrt. Desetinama puta on o tome govori. A jedino tako i može da radi onaj čovek koji izvršava volju naroda za koga je oslobodilačka i revolucionarna borba — **pitanje časti**, naroda čije su životno pravilo postale reči druga Tita »a ko će nama doneti slobodu ako se mi sami nećemo boriti?! Pa ipak, samo dva primera.

Kome nije jasno kakvu je bezmernu glupost učinio CK SKP(b) kada je pokušao da stvori jaz između naroda i druga Tita koji je uvek učio svakoga čoveka naše zemlje:

»Sada je u borbama za oslobođenje, prvi put u historiji Jugoslavije, krštено oružano jedinstvo svih naših naroda. Petokolonaši su uvijek sijali sjeme razdora među narodima ove zemlje, a danas ga siju više nego ikada — da bi nas lakše uništili. Mi ćemo bit' sijači bratstva među narodima. Kada budemo prolazili kroz nove zeljudima drugih običaja, oni će možda biti nepovjerljivi prema nama, jer nas još nisu vidjeli na djelu, i nisu čuli našu riječ. Vi ćete svojim držanjem i ubjeđivanjem pokazati da ste vojska novoga kova; vi ćete tako steći njihovo povjerenje i razviti zastavu slobode i u krajevima koji je još nisu razvili«. (Str. 160).

Ili, drugi primer, govori kako je drug Tito tumačio svim našim borcima i čitavom narodu ulogu one jugoslovenske emigrantske vlade koja je za vladu SSSR-a bila zvanični pretstavnik Jugoslavije, a u stvari stožer oko koga se okupljala čitava reakcija. On je ovako učio narod da gleda na tu reakciju, na tu buržoaziju:

»I šta možemo drugo nego da ne priznajemo tu vladu tu izdajničku izbegličku vladu, koja jedino misli na to kako će da povrati ono što je dvadeset četiri godine davilo naš narod. Mi je ne priznajemo! Naš narod kuje sam sebi buduću slobodu, buduću sreću. Naš narod će sam naći u svojim redovima rukovodioce koje će staviti da upravljaju ovom zemljom, koja je u ovom teškom momentu, u ovoj teškoj borbi, takoreći jedina među zemljama Evrope, pokazala nečuveno herojstvo i smjelost. Ona se uhvatila u koštac sa onima od kojih su strepili svi takozvani stratezi bivše jugoslovenske armije«. (Str. 177).

Kada će tupoglavi informbirovci da utuve sebi u glavu da je naš narod upravo to učinio i da tu njegovu odluku niko na svetu ne može izmeniti!

Ova knjiga pokazuje i zašto Armija, Partija i čitavi narod tako bezgranično voli druga Tita, toga čoveka čije su reči pune lirizma i vatrene ljubavi kada govori o zbegovima, ranjenicima, spaljenim selima i uništenim domovima, o junacima svoje Armije koji su goli i bosi i sa ponekoliko metaka izvršavali bezbrojne smele i herojske podvige, koji su po strahovitoj zimi prelazili Igman, gazili smrznuti Lim, probijali se preko pomamnih i brzih reka, razbijali neprijateljske ofanzive, uništavali i konačno potukli neprijatelja u svojoj zemlji uzdajući se u sopstvene snage i bezgranično verujući u svoju Partiju, u svoj Vrhovni štab, u svoj CK, u svoga vrhovnog komandanta druga Tita. Samo jedan primer iz te borbe u kojoj smo »dokazali ne samo to da naši narodi znaju da se bore, već i to da naši narodi znaju sobom upravljati«, primer koji pokazuje sa kakvom očinskom ljubavlju govori drug Tito o svojim borcima: »Slavne borbe Petoj ofanzivi, kada je Prva dalmatinska brigada morala svojim grudima da krči put kroz valovitu Drinu razbijajući neprijateljski obruč, — pokazale su da nema tako teške zadaće da je sinovi Dalmacije ne bi mogli izvršiti. Osim mladića, i mlade djevojke Dalmacije, koje su tek stupile u život, ginule su u valovima Drine i posljednji njihov oproštajni pozdrav bio im je pramen kose koji je lepršao nad valovima Drine. Ali taj posljednji pozdrav tražio je: osvetite nas! Prva dalmatinska brigada u svim kasnijim bojevima znala je osvetiti svoje drugove«. (Str. 279). Za takvu ljubav druga Tita narod i Armija može mu uzvraćati samo onakvom ljubavlju kakvom mu i uzvraća stojeći nepokolebljivo na braniku njegovog velikog dela, idući monolitnim zbijenim redovima pod njegovom zastavom borbe za izgradnju socijalizma, očuvanje tekovina naše revolucije i pobede principa ravnopravnih odnosa među komunističkim partijama i socijalističkim zemljama.

Istina, a ona je kako drug Tito kaže, najveća radio stanica, o našoj zemlji i našem narodu jedino je ta, da on čitavom svojom monolitnom snagom stoji iza reči i učenja druga Tita:

»Mi smo počeli ni od čega i stvorili smo i stvaraćemo modernu Armiju. Stvaramo je, kao što sam rekao, ne da nekoga ugrožavamo, već da ona bude naše uporište u borbi za istinu. Naš cilj je da proširimo istinu o sebi i svom stavu u čitavom svijetu. Mi volimo svoju zemlju, volimo svoj narod, volimo svaki pedalj svoje zemlje jer je on natopljen krvlju njenih najboljih sinova i spremni smo da branimo taj pedalj zemlje do posljednjeg daha, ma sa koje strane dolazio napad. Naš životni cilj je da otkrijemo pravo lice onih koji lažu i kleveću nas i našu zemlju i da time doprinesemo pobjedi socijalističkog morala u svijetu, da povratimo povjerenje u socijalističke ideje, koje je počelo da se koleba, da ponovo vratimo povjerenje svakog naroda i radničke klase u svakoj zemlji posebice u njihovu vlastitu snagu, jer su oni sposobni i imaju pravo da se bore sami za svoje oslobođenje, za svoju bolju budućnost ne čekajući da neko dođe da ih oslobodi«. (Str. 383—384).

Tako je drug Tito učio i uči našu Armiju i naš narod, tu jedinstvenu i nedeljivu celinu, visokom socijalističkom patriotizmu i odbrani tekovina naše Narodne revolucije. To je osnov one ideologije kojom je prožeta naša Jugoslovenska armija, a koju joj je svojim učenjem dao drug Tito. Otuda je tako bezmerna ljubav naroda prema našoj, Titovoj armiji, kojoj narod i peva:

»Drugarice, posadimo cvjeće —
Kud se vojska druga Tita kreće.«

Mika Maleš: Makedonka

Zagrebačko pionirsko kazalište

(Nastavak sa treće strane)

dinih komada. U glumi uvježbava djecu, članove Pionirskog kazališta, dramska glumica Đurđica Dević, koja se sada posvetila isključivo ovom poslu. Najveći dio umjetničkog i pedagoškog rada na toj ustanovi u rukama je ove žene. Posao oko uvježbavanja igrokaza za djecu specifičan je. Za njega nije dosta posjedovati teatarsku kulturu, praksu i režijske sposobnosti. Za ovaj specifičan posao potrebne su isto specifične sposobnosti. U prvom redu pedagoške Redatelj Đurđica Dević ih ima u tolikoj mjeri, da se može pozavidjeti ovom kazalištu na sretnom slučaju, što je ona u njemu zaposlena i vodi uglavnom umjetničku stranu.

Od pedagoga u školama traži se, da ne budu u svom radu pusti službenici, namještenici, zanatlije. I od njih se traži dar, posebna volja i žar za rad s djecom. Takve, samo još u većoj mjeri, karakteristike tražit će se od redatelja, zaposlenih u kazalištima za djecu. To je poseban posao. On stavlja na redatelja specifične zahtjeve i takvog posla se neće lako redatelji prihvaćati. Trebat će misliti na to, da se nađe način, kako će ih se pronaći i odgojiti za taj rad. Redateljski rad s djecom mnogo je teži od rada s odraslim glumcima. Za redatelja na ovakvom poslu treba predvidjeti i veće nagrade.

Redatelj Đurđica Dević prikazala je na ovoj proslavi tri scene. Dvije iz komada, koji su ove sezone na repertoaru i jednu iz komada koji je u pripremi.

Briga oko sastavljanja repertoara nije ni jednom kazalištu laka. Za ovo kazalište ta je briga još teža, jer nema na raspolaganju izbor komada za potpunu predstavu a opet da su umjetnički i pedagoški kvalitetni. U nas je ovaj posao u početku. Tokom njegovog razvoja razvit će se uporedo i dramska literatura. Ovom kazalištu potrebni su igrokazi za djecu od četiri do osam godina starosti, zatim od osam do dvanaest i napokon od dvanaest dalje. Tematika i majstorska strana komada moraju odgovarati potrebama naše suvremene društvene stvarnosti i potrebama ove seriozne umjetničke ustanove.

Ovoliko samo usput u vezi s repertoarom. Važnije nam je momentano spomenuti, da je publika na ovoj proslavi u dijelu glume mogla ustanoviti velik uspjeh ovog kazališta za djecu. Redatelj Đurđica Dević izabrala je one scene iz repertoarskih komada, koji mogu u punoj mjeri pokazati rezultate. Bile su to scene iz komada, koji su pisani o djeci, a za dječju publiku. Na pozornici su izvedene spomenute scene realistički kao goli život na dlanu. Vidjeti djecu izvađače u takvim teškim ulogama, u kojima daju ne samo prirodno, već u najtanjim nijansama svoja psihološka stanja, obrate, snalaženja u novim situacijama, nije samo poseban čar, što su to djeca, već se, hoćeš ne ćeš nameće sam od sebe zaključak, da se komadi na ovoj pozornici po svojim estetskim scenskim realizacijama mogu uspoređivati u punoj mjeri s komadima, koji se izvađaju u kazalištima za odraslu publiku.

Komadi su napisani s temom iz dječjeg života. U njima su akteri djeca i odrasli ljudi, kako je to već i u životu, samo s prevagom na problematiku djece. Uloge odraslih igraju naravno, odrasli glumci. Nije ovo »teatar«, u kojem dječacima nalijepe brade i brkove, stavljaju na nos naočale, a u ruku štap, pa da predstavljaju starce. Ovo nije »teatar« u kojem se »stvaraju« takvi igrokazi, koji će negativno odgajiti uobražena »čuda od djece«. Ovo kazalište predstavlja komade, u kojima se djeca izvađači realistički življavaju. Nalaze sebe u ulozi, nalaze svoje dječje slabosti i vrline u njoj, i mogu je radi toga pod dobrim rukovodstvom redatelja prirodno izvesti.

Pod točkom gluma izvela su djeca na ovoj proslavi i scenu iz »Vlaka u snijegu«. To je dramatizacija poznate pripovijesti za djecu, koju je napisao domaći autor, a štampana je u nekoliko izdanja u domovini i u inozemstvu pod tim naslovom ili pod naslovom »Djeca Velikog Sela«. Premijera ovog igrokaza očekuje se ovih dana. Za taj komad uloženo je neobično mnogo truda sa strane redatelja Đurđice Dević, jer komad stavlja na režiju posebne zahtjeve. U svim, naime, činovima je neprekidno na pozornici tridesetoro djece, zbijene u maloj razrednoj sobi i u još tješnjem vagonu vlaka, koji se zabušio u snježni zapuh za vrijeme mećave. Po izvedenoj kratkoj sceni na ovoj proslavi može se očekivati naročita premijera, novost u stvaranju ovog sposobnog redatelja. Vidjeli smo tridesetero djece u vagonu sa svima svojim, i onim najsitnijim pokretima u grimasama. Nijedno dijete ne stoji ukočeno kao drvo. Ako ne govori, ako i nije glavni akter, ono promatra kroz prozor padanje snijega, crta prstom po magli stakla, diže stvari iznad sebe, spušta uprtnjaču pa vadi jelo, šeki nešto došaptavaju, namigujući nešto se tajno sporazumijevaju i tako slično traje taj život neprekidno kroz čitavu scenu. Uvježbati s djecom glumcima ovakav komad, da bude svaki detalj izbrušen do najveće prirodnosti i realističke uvjerljivosti; uvježbati ovakav komad u kojemu u dva sata trajanja tridesetero djece, neprekidno živi i radi burno u vrućici dječjeg života; uvježbati ovakav komad, u kojem se samo na pola minute scena umiri, kad djeca u noći u vagonu zaspu, mislimo, zabilježit će rijedak režijski uspjeh, koji se na tom području rada ne može nazvati svakidašnjim.

Ovo kazalište za djecu svojim pedagoškim i umjetničkim uspjesima postaje uzorom na području ovog rada. Punim pravom zaslužuje naziv reprezentativnog kazališta.

Ima ovo kazalište i nedostataka, subjektivne i objektivne naravi. Za one subjektivne ne treba se ni čuditi, ako se zna, kako je kompliciran posao rukovoditi s takvom umjetničkom ustanovom, koja nije samo kazalište, već ujedno škola, te kad se uzme u obzir, da u njoj rade djeca i da dolaze na rad u svoje slobodno vrijeme. Zadržati djecu na tom radu u proljeću, u lijepoj toploj jeseni, za vrijeme snijega i leda, ne može se samo dobivanjem uloga, već je tu potrebno naročito pedagoško umijeće, još više, potrebno je stvoriti naročiti čar, koji djecu privlači uz to kazalište.

Da bude što manje objektivnih poteškoća i smetnji, koje ne dopuštaju ovom kazalištu postignuća još većih rezultata, ovaj osobiti posao traži i osobitu, posebnu materijalnu i moralnu brigu mjerodavnih faktora za tu ustanovu. Sve poteškoće ne možemo ovdje nabrojati. Spomenut ćemo jednu najvažniju. Kad bi se ova uklonila, sve bi druge smetnje gotovo otpale.

Ovom kazalištu potrebna je posebna kuća. Sada mu se događa, da na pozornici Malog kazališta mogu jedino glavnu probu prije premijere izvesti s kulisama. Pravo je čudo da premijere tako dobro uspjevaju pod takvim uslovima rada. Mišljenja sam, da bi najidealnije mjesto za dječje kazalište bilo ondje, gdje je danas kino Sloboda. To je središte grada, nije daleko od Ilice, glavne zagrebačke ulice, a u tišini je, u šumi, na početku poznatog zagrebačkog prirodnog parka. Ova kino zgrada bila je već jednom kazalište. Okolica oko ove zgrade je lijepa šuma, ovdje je svježina, zdrav uzduh i tišina. Prostora ima, da se djeci izvađačima uredi igralište, na kojem će pauze za vrijeme uvježbavanja igrokaza provesti u igri, trčanju i loptanju.

Ako to nije moguće, onda treba drukčije riješiti tu najveću poteškoću, ne samo radi pozornice, već i radi prostorija, u kojima se uvježbavaju komadi. Te prostorije sada ne odgovaraju. Tijesne su, premalo ih je, i u njima se ne može razvijati u punoj mjeri radni i ljepi život, kakvog nužno stvara i zahtijeva sama priroda ovakvog posla. Gradsko Pionirsko kazalište u Zagrebu treba posebnu svoju kuću, da u potpunosti može poslužiti kao uzor u umjetničkom i pedagoškom radu, u kojeg će se ugledati ostala kazališta za djecu, koja se osnivaju po drugim gradovima naše domovine.

UZ TRI GODIŠTA „ARHITEKTURE“

Sa desetom februarskom sveskom, koja obuhvaća 25 do 27 broj, završilo se treće godište »Arhitekture«, časopisa za arhitekturu, urbanizam i primenjenu umetnost, koji izdaje sekcija arhitekata Saveza društava inženjera i tehničara Jugoslavije.

Ovaj članak nema namere da bude svestrana analiza članaka i materijala, objavljenih u »Arhitekturi« nego samo kritičko sumaran pregled kroz sva tri godišta, pregled, koji treba da pokaže, u koliko je časopis uspeo realizirati program, obuhvaćen u prvom broju u tri osnovna zadatka: prvo, beležiti ogromne napore naših državnoprojektnih organizacija na području rekonstrukcije i obnove naše zemlje; drugo, zdrava graditeljska kritika i kontrola rada treba da postanu neraskidljivi faktori naše nove arhitektonske aktivnosti; treće, stvaranje idejne osnove naše nove arhitekture, koja ima snažne arhitektonske oznake, vezane uz podneblje, kulturu i običaje, koje nećemo uzeti kao gotove ali ćemo ih uzeti kao početne točke našeg puta, na kojem treba nužno imati u vidu tehnički potencijal, našu industriju. Na putu usklađivanja tih faktora »Arhitektura« bi trebalo — prema programu redakcije — da bude pokretač, registrator i organizator.

Prvo što kod pregledanja prva tri godišta »Arhitekture« čoveku pada u oči, jeste činjenica, što je redakcija kroz sve vreme izdavanja časopisa izuzev dva meseca (oktobar 1947 i februar 1948) prakticirala izdavanje dvobroja, trobroja, pa i petobroja, što ukazuje na vrlo neredovito izlaženje, tako da časopis danas uopšte nema značaja mesečnika, što je sa promenom svog podnaslova »mesečnik« u »časopis« sa 13 brojem i sam priznao. Izgleda, da i u ovoj godini idemo istim nesolidnim putem, jer u četiri meseca nije izišao još nijedan broj godišta 1950.

Kako je »Arhitektura« beležila ogromne napore naših arhitekata na području rekonstrukcije i obnove naše zemlje?

Urbanizmu su bila posvećena tri kompletna broja: prvi je obuhvatio urbanizam Hrvatske i Slovenije, drugi Srbiju, treći Makedoniju. U časopisu možemo naći problematiku 25 hrvatskih i srpskih gradova od Novog Beograda i Zagreba kao najvećih, preko Rijeke, Negotina i dr. pa sve do problema realnog uređenja malih gradova. Izgradnja gradova u Makedoniji zastupljena je sa direktivnim regulacionim osnovama Bitolja, Prilepa, Resena, Ohrida, Sv. Nikole, regionalnim planom Ohridskog Jezera, dok nedostaje problematika izgradnje glavnog grada Makedonije — Skoplja. Problemi urbanizma u Sloveniji, koja ima relativno najviše gradova u celoj zemlji ,vrlo su slabo obrađeni: izuzev Žuženberka, Loške doline, Bleda i Kranja ne znamo ništa ni o Ljubljani kao glavnom gradu, ni o Mariboru, Celju, Jesenicama, ni o novim gradovima Strnišču i Novoj Gorici. Isto tako se oseća pomanjkanje urbanističkih problema Bosne i Hercegovine (Sarajevo, Mostar, Zenica itd.) i Crne Gore (Titograd i dr.), koje baš na području urbanizma doživljavaju svoj veliki preporod. Od teoretskih članaka o urbanizmu ističe se »O urbanističkoj metodi« Ljube Ilića i člana o problemima parkova, urbanističke hortikulture i zelenila od ing. Jegliča (Maribor), ing. Freliha (Zagreb) i ing. Klaića (Sarajevo).

Stanbenoj izgradnji koja kod nas pretstavlja jedno od najvažnijih područja rada arhitekata na podizanju društvenog standarda, »Arhitektura« je poklonila vrlo malo pažnje. Ako spomenemo konkurs za tipske stanbene zgrade u Beogradu (M. Bajlon), problem stanbene jedinice u Novom Beogradu (L. Ilić) i stanova za radničku koloniju (M. Derkovič), time bismo iscrpli sve što je o našoj stanbenoj izgradnji zabeležila »Arhitektura«. Ne samo, da nije pokazala masovnost stanbene izgradnje kod nas, da ni od spomenutih projekata nije objavila nijednu realizaciju, nego je bez reči prošla i pored svih ostalih problema naše stanbene izgradnje, kao što su ekonomika i estetika, montaža, standardizacija, instalacija itd. naročiti propust pretstavlja mimoilaženje montažnih građevina, koje danas i u ostalom svetu pored stana uopšte pretstavljaju glavni problem stručne periodike.

Izgradnja naših industriskih objekata, giganata naše prve petoletke, u »Arhitekturi« se uopšte ne odražava. Izuzev radionicu u Doboju (Horvat), tvornicu vagona Brod (S Horvat) i tvornicu likera (Mihevc) — sve sami projekti — u časopisu ne nalazimo nijednog priloga o izgradnji naše industrije i o njenoj arhitektonskoj problematici. Ni veliki giganti, kao što su »Litostroj« (Ljubljana), »Rade Končar« (Zagreb), »Ivo Lola Ribar« (Železnik), koje pozna sva naša zemlja, u »Arhitekturi« nisu našli svog mesta. U vreme, kada građenje industriskih objekata iznosi dve trećine svih investicija prvog petogodišnjeg plana sa takvom praksom mimoilaženja industrijske arhitekture treba prekinuti i dati joj i u teoretskom i u praktičnom delu časopisa mnogo više mesta.

Težište materijala, publiciranog u »Arhitekturi«, leži u javnim zgradama, o kojima je časopis doneo dva puta više materijala, nego o čitavoj ostaloj arhitektonskoj izgradnji zajedno. Ceo niz konkursa za javne zgrade (CK KPJ, Pretsedništvo vlade FNRJ, reprezentativni hotel Beograd; Narodna skupština LRS, bioskopi, stadioni, opera, Narodna banka itd.) i pojedini projekti javnih zgrada, koji su inače važni za razvoj naše nove arhitekture, daju karakterističan pečat časopisu koji se iživljava u konkursima i idejnim projektima, a koji sa realnošću naše izgradnje ima manje kontakta.

Da bi mogao da postigne potrebni kontakt sa realnošću, da bi bio istiniti odraz rada naših arhitekata u celoj zemlji, časopis bi trebalo ne samo da se preorjentira na pretežno obrađivanje životnih problema naše današnje izgradnje (stanovi, industrija), nego i da pređe od proučavanja golih projekata na proučavanje našeg realnog stvaralaštva i da na osnovu prakse raščišćava teoretske probleme naše arhitekture. Ako je to u prvoj godini njegovog izlaženja bilo iz razumljivih razloga još nemoguće, to ne može biti više problem danas, kada je cela naša domovina samo jedno gradilište. I konkursi i idejni projekti treba nesumnjivo u časopisu — sa više selekcije — da nađu svoje mesto, ali ipak ne u takvoj meri, da jednostavno zaguše problematiku konkretne, sadašnjim uslovima vezane arhitektonske izgradnje naše zemlje.

Drugi sektor, kome je »Arhitektura«, pored javnih zgrada, posvećivala najviše pažnje, jesu opšta teoretska pitanja naše arhitekture i studije našeg arhitektonskog nasleđa. Rad na tom području bio je ranije zanemaren i nerazvijen, zato članci u »Arhitekturi« i pored svojih nepotpunosti pretstavljaju pionirski početak kod nas još nepoznate arhitektonske publicistike, koja u mnogim drugim zemljama pretstavlja snažan faktor u razvoju arhitekture. Naročito ovde kod nas gde hoćemo da se oslobodimo i zapadne buržoaske »filozofije arhitekture« sa svim njenim ekcesima i uticaja istočne arhitekture, koja u borbi protiv formalizma pada u novi formalizam. Teoretsko proučavanje problematike naše arhitekture i urbanizma treba da dobije snažniji akcent. Naša teorija treba na bazi proučavanja našeg arhitektonskog nasleđa ne samo da odgovori na pitanja našeg vlastitog izraza nego i da nađe potrebni kontakt sa pozitivnim tekovinama zapadne i istočne arhitekture, uključujući ih u naš svakodnevni rad. Samo na ovaj način nećemo zaostajati za ostalim svetom, samo na ovaj način moći ćemo i arhitekturu razvijati takvom brzinom, kakvom razvijamo naš ostali privredni, politički i kulturni život.

Konkursi za reprezentativne zgrade u Novom Beogradu dali su inicijativu za niz misli o našoj novoj arhitekturi arhitektima Sajselu, Stojanoviću, Macuri, Maksimoviću, Šegviću i drugima. Sa teoretskom analizom arhitektonskog oblikovanja pozabavio se prof. Mohorovičić u članku koji je našao i šireg odjeka. U posebnom broju, posvećenom arhitkton. nasleđu naroda Jugoslavije i u nekoliko posebnih članaka, razni autori su obradili deo hrvatske, srpske slovenačke, makedonske i bosanske narodne arhitekture, ali je ipak na tom području ostalo još mnogo praznina: narodna arhitektura Slovenije n. pr. (izuzev članka o Ljubljani) još nije dobila svoga tumača, a i na području ostalih republika trebaće još u mnogim pravcima učiniti prve korake.

Pored svega navedenog »Arhitektura« je donela — iako vrlo nesistematično —i nekoliko napisa o našim izložbama, interijerima, pa i nekoliko primera primenjene umetnosti, ali svi ti prilozi još ni izdaleka ne obuhvaćaju svu, u tom okviru sadržanu aktivnost i problematiku. Bilo bi potrebno zaista dobro razmisliti, — s obzirom na to da se pojavio savezni časopis »Umetnost« i da se pripremaju i republički časopisi za likovna pitanja je li tom materijalu mesto u »Arhitekturi«, gde ostaje samo nesistematičan fragment, koji ponajviše služi za popunjavanje praznog prostora. Isto važi i za dosadašnje rubrike »Arhitektura u svetu«, »Pregled literature« i »Beleške , koje su krajnje nesistematske i nepotpune i koje u dosadašnjem opsegu ne pretstavljaju nikakav doprinos kvalitetu časopisa.

»Studentski prilog«, koji je po samoj ideji vrlo zgodna dopuna, donesen je samo u četiri broja, što ukazuje na istu nesistematičnost. Inicijativa studenata arhitekture, da sami preuzmu redakciju tog priloga, koji treba da postane stalni odraz rada naših fakulteta, svakako zaslužuje pohvalu, naročito s obzirom na to, da će današnji studenti u toku godine biti i nosioci i realizatori naše nove arhitekture, pa je zato i dobro da se već u studentskim godinama uključe ne samo u našu praksu, nego i u našu stručnu publicistiku. U vezi sa radom naših studenata treba dodati i to, da u časopisu u celini nećemo pomanjkanje članaka o problematici odgoja naših mladih arhitekata, koja se baš na februarskom I savetovanju studenata arhitekture FNRJ pokazala u tako nejedinstvenom svetlu i zbog čega je o tom i te kako potrebna pismena diskusija.

Kritiku i kontrolu rada naših arhitekata, a naročito još zdravu graditeljsku kritiku, u prva tri godišta »Arhitekture« uzalud tražimo. Poznajemo literaturnu, pozorišnu, muzičku, likovnu pa i filmsku kritiku, ali do arhitektonske kritike još nismo dospeli. Zapisnici konkursnih žirija, u koje javnost nema uvek uvida, jedina su sistematska kritika našeg projektiranja, dok o postavljenim zgradama možemo samo katkada da čitamo neke šablonske, više ili manje pozitivne novinske članke, koji se ograničavaju na površno opisivanje, a nikada ne idu u dublju analizu tehničko-funkcionalnih i estetskih vrednota neke zgrade. Mišljenje većeg broja arhitekata kod nas, da arhitekta treba samo da crta, a ne i da piše o svom radu i o radu drugih arhitekata, zavodi nas na put, gde postoji još samo slepa vera, da rad sam rešava sve probleme, iako danas, posle pet godina izgradnje, sve više osećamo, da bez teoretsko-kritičke misli o našoj izgradnji nećemo moći da učinimo nijedan korak dalje, da ćemo se zaustaviti na mrtvoj tački zastarele šablonske gradnje. U našoj struci više ili manje zaboravili smo na to, da se ne samo teorija proverava praksom nego i praksa teorijom.

O izgradnji naše zadružne privrede i problemima progresivnog uređenja našeg sela »Arhitektura« nije donela ništa sem nekoliko projekata zadružnih domova, i to još samo u slici, bez ijedne realizacije.

»Arhitektura« je kao organ arhitektonske sekcije Saveza DITJ zaboravila i na informativno-kritičke beleške o pojedinim republičkim sekcijama, iako bi baš ove mogle da budu živi odraz rada i života arhitekata u pojedinim republikama.

Kod ovog pregleda prva tri godišta »Arhitekture« možemo dakle na osnovu svega rečenoga zaključiti, da časopis nije u celini ispunio program, koji je postavio u prvom broju.

Pregled otkriva i veliku nesrazmeru u doprinosima pojedinih republika: udeo arhitekata Hrvatske i po stranicama i po broju priloga veći je od udela arhitekata svih ostalih republika zajedno. Obuhvaća dakle više od polovine svega u »Arhitekturi« objavljenog materijala. Ukoliko je to odraz manjeg odnosno nikakvog rada redakcija i arhitektonskih sekcija DIT-a ostalih republika, treba ih oštro kritikovati i pojačati njihovu aktivnost, a u koliko je to izraz tendencije centralne redakcije, potrebno je ukazati joj da časopis treba da ima savezni karakter, što mu do danas do neke mere fali.

Ideja sadržajno zatvorenih brojeva (urbanizam, arhitektonsko nasleđe itd.) pokazuje tendenciju ka sistematičnijem izdavanju materijala ali ipak nosi u sebi opasnost jednoličnosti i dosadnosti, naročito još, ako slede tri sadržajno jednaka broja (urbanizam 18—22, 23—24, 25—27). Pored toga može se desiti i to, da će se neki materijal, koji čeka sadržajno zatvoreni broj, postati i neaktuelan, dok čeka na objavu. Iz ova dva razloga bilo bi bolje, da se takvi brojevi ne uzimaju kao pravilo, nego jedino kao jedna a nikako jedina forma veće sistematizacije objavljenog materijala.

Dodatne rubrike (Arhitektura u svetu, Studentski prilog, Pregled literature) treba objavljivati redovito i podići njihov kvalitet i raznolikost.

U novom godištu bilo bi dobro misliti i na izdanju preglednoga sadržajnog registra za celu godinu i na originalne korice, čime bi »Arhitektura« i kao knjiga mogla da postane ponos svake stručne biblioteke.

France IVANŠEK

KOLEKTIVNA IZLOŽBA MILANA KONJOVIĆA U SUBOTICI

Posle izložbe u Zagrebu i Novom Sadu, Gradski muzej u Subotici aranžirao je u svojoj izložbenoj dvorani kolektivnu izložbu Milana Konjovića od 26 ulja i pastela, koji ga dostojno reprezentuju.

Subotička publika pokazala je veliko interesovanje za ovu izložbu, a Izvršni odbor NO grada Subotice pozvao je umetnika u banju Palić kao svog gosta na mesec dana. Izložba ostaje otvorena do kraja maja.

(J. S.)

OBNOVA ISTORISKOG DRUSTVA U SUBOTICI

Ovih dana održan je širi sastanak istoričara u Subotici. Rešeno je da se obnovi subotička podružnica Istoriskog društva, koja je osnovana pre tri godine. U društvo se stupile nove snage tako da podružnica sada broji preko 30 članova.

(J. S.)

RADI SE O NAŠIM INTERESIMA

Radničku menzu u Jevremovoj ulici frontovci nazivaju salom, ma da je to samo veliki lokal u kome se, po završenoj večeri, razmeštaju stolovi, nameštaju redovi stolica. Ona je bila pre neki dan puna ljudi koji žrtvuju svoj odmor ili razonodu, pa redovno dolaze na frontovske skupove. Više od dve stotine ljudi došlo je u određeno vreme, i predizborna konferencija je otvorena.

Muškarci i žene, sedeći u zbijenim redovima, ili stojeći unaokolo pri zidu, slušali su napregnutom pažnjom referat o razvoju naše narodne vlasti. Poneki zadocneli frontovac stao bi u otvorena vrata i ne pomišljajući da pređe na neko pogodnije mesto sve dok govornik ne završi. Posmatrajući lica prisutnih domaćica, radnika, rukovodilaca i svaki neupućeni zaključio bi da se ovde govori o ličnim interesima svakog pojedinca. U toku diskusije izgovorena je i ovakva rečenica:

— Ovde se radi o našim ličnim interesima. Mi vrlo dobro znamo od kolike je važnosti da biramo najbolje ljude, ljude od našeg poverenja da budu naši narodni odbornici.

— Ja se ne slažem sa izborom onog privatnog zanatlije. Danas svaki čovek treba da se uključi u državni ili zadružni sektor — primetio je drugi frontovac.

U prvom redu ustaje jedna visoka, proseda žena. Ona se obraća skupu, obuhvata pogledom sve prisutne, i naglašavajući svaku reč ona ispravlja kao što je tokom svog dugogodišnjeg učiteljskog poziva navikla:

— U našem Ustavu predviđen je i zanatski sektor. — Žena čeka nekoliko trenutaka dok se stiša odobravanje i zatim nastavlja: — Još pre rata mi smo se sastajali u maloj Stojanovoj radionici. On je šio zakrpe i ukucavao ekserčiće na stare cipele... bio je skromar zanatlija. Ali već tada je on čitao Lenjina. Mnogi su mislili da je on organizovan... A 44! Tada je njegova radnjica postala stecište svih frontovaca, tada je on malo cirela popravljao... Radio je za Front. Mi smo ga birali za pretsednika naselja, za odbornika. On je za ovih šest godina svojim radom dokazao da je zaslužio vaše poverenje.

— Tako je! — složno su rekli mnogi frontovci.

— Mislim da je trebalo opširnije iznetj biografije svih kandidata, — predlaže jedan čovek.

— Onaj koji je radio u Frontu dobro poznaje naše kandidate, — odgovara četovođa radne brigade.

— Nije to 45! — javlja se jedna žena. — Zar u toku ovih godina nismo utvrdili ko danas ima uslove da bude biran?! Mi znamo koji su ljudi svojim radom stekli to pravo...

— Izbegavao je komunalne radove. Da vidimo šta je tome bio razlog? pita jedan frontovac.

— Drugovi i drugarice! Mi znamo da se on ne izvlači. On je prošle godine bio bolestan i za sada ne može raditi u brigadi. Ja mislim da nećemo tražiti od naših drugova da rade ono što škodi njihovom zdravlju...

— Tako je, — javljaju se mnogi glasovi.

Diskusija se živo nastavlja. Odjednom se diže pet, šest, deset ruku i pretsednik je u nedoumici kome bi prvo dodelio reč. Ali frontovci pravično odlučuju. Čim neko iznese svoje mišljenje, svoje iskustvo i svoje predloge, istovremeno potstiče i ostale da brane ili kritikuju, uopšte da kažu svoju reč. Ljudi su se zagrejali. Nije više u pitanju govornička veština; niko se sada ne boji da govori pred velikim skupom, dok se ranije ustručavao i ne znajući da je imao tremu... »Ovde se radi o našim ličnim interesima«, provejava kroz govor svakog diskutanta. I za te lične interese, koji se podudaraju sa interesima celine, sa opštim interesima ovde se raspravlja bez obzira što je vreme odmaklo, što je vrućina u sali i što mnogi treba da ustanu već u 5 časova izjutra...

Ni posle završene konferencije veliki broj frontovaca se ne razilazi. Oko prote Smiljanića, oko doktora Prikelmajera, oko pretsednika Đoke Novakovića stoje grupe i živo nastavljaju diskusiju. Pogledate li njihov krug, čini vam se da će članovi naše frontovske porodice zaigrati kolo. I onda pomislite: »Eh, koliko bi bilo dugačko kolo u kojem bi se sastavile ruke svih naših frontovaca, a koje bi predvodio naš drug Tito! no bi započelo u ovoj našoj skromnoj radničkoj menzi, obuhvatilo naš Prvi reon, pa redom sve reone, do desetog... ono bi opasalo ceo naš grad, pa zatim našu zemlju i okružilo bi je nekoliko puta. Postajalo bi sve veće i veće, nepregledno, divno šareno, veselo kolo u kojem se prekaljuju ljudi«.

Julija Najman

Pristli odgovara Erenburgu

(Nastavak sa druge strane)

oni se nisu oslobodili onog histeričnog straha koji je sada tako uobičajen u Americi. Izgleda da se nacije vrte u tamnom krugu kao maloumna deca koja plaše jedna drugu. Međutim, postoje svetski problemi, kao problem ishrane stanovništva, koji zahtevaju nekakvo rešenje, a sve što možemo učiniti to je nagomilavanje oružja, izmišljanje svih prljavih načina za uzajamno razaranje i izbacivanje sve više i više propagande, umesto poštene razmene znanja i ideja. Za ovo mora Kremlj snositi svoj deo odgovornosti. A još uvek nije kasno da se uništi ova mora. To, međutim, ne mogu učiniti pisci održavajući svetske kongrese mira. To se može postići samo kad ljudi koji su na vlasti — a ukoliko je apsolutnija njihova vlast, utoliko je njihova odgovornost veća — gledaju na ovaj svet kao na dom a ne kao na potencijalno bojište. Ja ću učiniti u Londonu ono što mogu, ako vi pokušate da učinite nešto u Moskvi. Možemo otpočeti skromno, sa izbegavanjem mržnje, fanatizma i netrpeljivosti i ceneći više istinu nego propagandu. Ja delim sa vama »brigu za civilizaciju«. Mi, pisci, poslužićemo joj najbolji, ako ne budemo pisali ništa što pothranjuje varvarizam u svetu, a nadam se da će svet trajati toliko dugo da se mi možemo sresti.«

Tiring odgovara Erenburgu

Poznat austriski fizičar i profesor Univerziteta u Beču Hans Tiring, jedan od petorice osnivača Pokreta za mir u Austriji uputio je odgovor Ilji Erenburgu na njegovo pismo u kome poziva pisce Zapada da istupe protiv upotrebe atomske energije u ratne svrhe i da osude svaku vladu koja pokuša da baci atomsku bombu na stanovništvo bilo koje zemlje.

U svom odgovoru Tiring ističe da pozdravlja poziv Ilje Erenburga, ali da ga smatra uskim i nedovoljnim. «Ko zaista hoće mir — kaže Tiring — mora se boriti protiv korena opasnosti za mir. Prva dužnost pisca i svih ljudi jeste da utiču na javno mnjenje i da istupe protiv onih koji širenjem mržnje među narodima i trovanjem političkih odnosa ustvari približuju rat.«

Tiring se osvrće na seriju članaka Grigorijeva, koje je objavio list sovjetske armije za stanovništvo Austrije »Esterajhiše cajtung« pod naslovom »Strategije i taktike Boljševičke partije«. Na jednoj strani ovaj list objavljuje vesti o naprednom pokretu za mir u svetu — kaže Tiring — a na drugoj strani štampa huškačke članke merodavnih sovjetskih ljudi, koji kod većine nekomunističkog stanovništva Austrije jačaju sumnje u istinitost stremljenja ka miru. Dalje se Tiring osvrće na navode Grigorijeva »da nije daleko vreme kada će jugoslovenski narodi da se obračunaju sa bandom izdajica, provokatora i agenata američkog imperijalizma«. U vezi s ovim Tiring podvlači: »Drukčije rečeno ovo znači: Svrgnite samo Tita, a za likvidaciju njegovih pristalica možete računati na vojnu pomoć oružanih snaga zemalja Kominforma«.

»Ja verujem — kaže Tiring u svom pismu — u ljubav ruskog naroda za mirom, kao i svih naroda sveta. Ali šta vredi sva ljubav za mirom kada su njegovi diktatori apsolutno uvereni u premoć vlastitog sistema i u manju vrednost i pravdanje protivnika. Bez priznanja prava susednim narodima i sistema koga su oni sami izabrali da u njemu žive i da im on služi kao osiguranje protiv agresije, nema mira« — podvlači Tiring.

»Ujedinimo se mi radije — kaže Tiring na kraju svog odgovora Erenburgu — da pisci svih zemalja ne istupaju samo protiv ratnog huškanja drugih, nego i protiv huškanja koja se vrše u vlastitoj zemlji«.

BIBLIOGRAFIJA

Vladimir Nazor: **Knjiga za djecu**, izdanje »Nopok«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 352, cena?

Josip Jurčič: **Odabrana dela** Deseti brat — Susedov sin preveo S. Živojinović, izdanje »Nopok«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 258, cena?

Janko Kersnik: **Odabrana dela**, izdanje »Nopok«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 144, cena?

Simo Matavulj: **Odabrane pripovetke**, izdanje »Nopok«, Beograd 1950, str. 326, cena?

Servantes: **Uzorne priče**, preveo J. Tabak, izdanje »Nopok«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 121, cena?

Onore De Balzak: **Sjaj i beda kurtizane**, roman, prva i druga knjiga, preveo M. Vidojković, izdanje »Kulture«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 835, cena ?

Martin Andersen Nekse: **Pele osvajač**, roman, prva i druga knjiga, preveo M. Stojanović, izdanje »Kulture«, Beograd 1949, ćirilicom, str. 1061, cena ?

Đovani Verga: **Pastir Jeli**, preveo J. Vagenhals, izdanje »Nopok«, Beograd 1950, ćirilicom, str. 85, cena?

F. Slokan: **Prikazna za beliot leb**, preveo B. Blagoevski, izdanje »Nopok«, Skoplje 1949, str. 136, cena?

V. Naumčeski: **Vlorino zname**, pesme, izdanje »Nopok«, Skoplje 1950, str. 48, cena?

Aco Šopov: **Na Gramos**, pesme, izdanje »Nopok«, Skoplje 1950, str. 37, cena?

Slavko Janevski: **Egejska barutna bajka**, pesme, izdanje »Nopok«, Skoplje 1950, str. 52, cena?

Redakcioni odbor

Jovan Popović, Čedomir Minderović, Marijan Jurković, Ivan Potrč, Vjekoslav Kaleb, Isak Samokovlija, Janko Đonović i Dmitar Mitrev

PRETPLATA ZA KNJIZEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 mes. 70 dinara, na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 101-9060278
Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Kardeljeva 31.